

Jens Bruun og Jonas Lieberkind

Unge og Europa – fællesskab og grænser

ICCS 2022

Aarhus Universitetsforlag

Jens Bruun og Jonas Lieberkind

Unge og Europa – fællesskab og grænser

ICCS 2022

Aarhus Universitetsforlag

Unge og Europa – fællesskab og grænser

© Forfatterne og Aarhus Universitetsforlag 2025

Omslag: Camilla Jørgensen, Trefold

Tilrettelægning og sats: Carl-H.K. Zakrisson

Forlagsredaktion: Henrik Jensen

Bogen er sat med Kaius og Kievit

1. udgave, 1. oplag

ISBN 978 87 7597 647 8 (trykt bog)

ISBN 978 87 7597 698 0 (Open Access)

Aarhus Universitetsforlag

Helsingforsgade 25, 8200 Aarhus N

unipress@unipress.au.dk

unipress.dk

Denne bog er udgivet under en Creative Commons-licens:

Kreditering-Ikkekommerciel-Deling på samme vilkår

4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0)

FAGFÆLLE-
BEDØMT

DPU - DANMARKS INSTITUT FOR PÆDAGOGIK OG UDDANNELSE
AARHUS UNIVERSITET

Indhold

Hovedresultater 6

ICCS 2022 – *det europæiske modul* 9

1 Unges europæiske identitet 17

- 1.1 Europæisk identitet 17
- 1.2 Identitet i forhold til EU 23
- 1.3 Undervisning om Europa og EU 25

2 Europæisk fællesskab 30

- 2.1 Europæisk samarbejde 30
- 2.2 Europæisk samarbejde om miljø og klima 35
- 2.3 Fordele ved arbejdskraftens fri bevægelighed i Europa 37
- 2.4 Regulering af arbejdskraftens fri bevægelighed 43
- 2.5 Positive opfattelser af Europas fremtid 49
- 2.6 Negative opfattelser af Europas fremtid 51

3 De unge EU-borgere 54

- 3.1 Forventet europæisk valgdeltagelse 54
- 3.2 Tillid til EU's institutioner 58
- 3.3 Fordele ved EU 60
- 3.4 Kritiske opfattelser af EU 65

Sammenfatning 71

Tabel- og figurfortegnelse 83

HOVEDRESULTATER

Denne bog har til formål at give indsigt i unge europæiske 8.-klasseelevers holdninger til og forståelse af Europa og Den Europæiske Union (EU) samt at skabe international komparativ viden på dette område ved at præsentere hovedresultaterne af Danmarks og andre landes deltagelse i *det europæiske modul i International Civic and Citizenship Education Study 2022 (ICCS 2022)*.

Sammenfattende kan det konkluderes, at de danske unges holdninger til og forståelse af Europa er meget sammensatte.

På den ene side identificerer de sig i høj grad med de abstrakte forhold, som knytter sig til Europa. De føler sig i markant stigende grad som europæere, ligesom de har endog meget positive forventninger til Europas fremtid og en udbredt tiltro til, at der i Europa vil blive fundet løsninger på selv ganske vanskelige udfordringer.

På den anden side har de vanskeligere ved at identificere sig med det konkrete samarbejde, fælles regler og de fordele ved samarbejdet, som forudsættes for at indløse disse abstrakte oplevelser og forventninger. Også deres faldende forventning om at stemme ved valg til Europa-Parlamentet demonstrerer en tilbageholdende attitude i forhold til den konkrete demokratiske deltagelse.

De danske unges følelse af europæisk identitet bliver større over tid.

■ I ICCS undersøges de unges identifikation med en europæisk identitet.

Fra ICCS 2009 over ICCS 2016 og til ICCS 2022 er de danske unges følelse af europæisk identitet steget markant.

■ På trods af denne stigning placerer de danske unge sig kun lige over det europæiske gennemsnit. Den europæiske identitetsfølelse er stærkere i både Norge og Sverige.

De danske elever oplever, at omfanget af skolens undervisning om Europa er uændret fra 2016 til 2022.

■ De danske elever opnår et gennemsnitligt resultat, når de vurderer omfanget af undervisning i skolen om emner, der relaterer sig til Europa. I Sverige og Norge oplever eleverne at få mere undervisning i emner om Europa end de danske elever, ligesom de i modsætning til de danske elever vurderer at få mere af undervisningen over tid.

Forventningen om at deltage i valg til Europa-Parlamentet er faldende blandt de danske unge.

■ Fra ICCS 2009 til ICCS 2016 var der en stor stigning i de unges forventede valgdeltagelse til Europa-Parlamentet som voksne. Denne stigende tendens er nu vendt til et fald, som viser, at 8 procentpoint færre i 2022 forventer at afgive deres stemme. Det samme mønster genfindes i andre EU-lande, herunder i Sverige. Forventningen om at stemme er dog højere i Danmark end det europæiske gennemsnit.

I Danmark finder man den absolut mindste tilslutning til at have fælles regler for samarbejde på tværs af Europa.

■ På spørgsmål, som vedrører fælles europæiske regler for samarbejde om uddannelser, forsvar, terrorisme, ulovlig indvandring, flygtninge, mindske af ulighed og bekæmpelse af sygdomme, placerer de danske unge sig markant under det europæiske gennemsnit. I forhold til samarbejde om miljøbeskyttelse og begrænsning af klimaforandringer er den danske tilslutning også under det europæiske gennemsnit, men i mindre markant grad.

De danske unge ser i mindre grad end de fleste andre landes unge fordele ved arbejdskraftens fri bevægelighed inden for Europa.

■ I Norge og Sverige er de unge lidt mere positive end i Danmark, men ikke desto mindre også i underkanten af det europæiske gennemsnit. Den højeste grad af tilslutning findes i Italien, Frankrig og Spanien.

De danske unge har nogle af de mest positive forventninger til Europas fremtid.

■ Både når det gælder positive forventninger (om samarbejde, fred, mindre forurening, styrket demokrati mv.) og fraværet af negative forventninger (om racisme, terrorisme, ulighed, smitsomme sygdomme mv.) viser resultaterne, at de danske unge har store forhåbninger til det fremtidige liv i Europa.

ICCS 2022 – *det europæiske modul*

ICCS er en international komparativ undersøgelse, der gennemføres i regi af International Association for the Evaluation of Educational Achievement (IEA). ICCS har til formål at undersøge, hvordan unge, der går i skole på 8. klassetrin, forholder sig til deres aktuelle og fremtidige liv som skoleelever og samfundsborgere. ICCS er tidligere blevet gennemført i 2009 og 2016. ICCS 2022 er således den tredje internationale gennemførelse af ICCS.

ICCS-undersøgelserne omfatter mange lande fra forskellige regioner i verden, og på den baggrund er der blevet skabt mulighed for, at grupper af deltagerlande fra samme region kan supplere den internationale hovedundersøgelse med et ekstra modul, som fokuserer på emner, der er særlig relevante inden for deres region.

Det europæiske modul i ICCS 2022 består af et spørgeskema, som vedrører problemstillinger og emner, der har særlig relevans for unge i Europa. Der indgår også temaer med et bredere perspektiv på, hvordan unge ser sig selv og deres land og Europa i en globaliseret kontekst. Spørgeskemaet belyser de unges oplevelse af:

- Europæisk identitet
- Skolens undervisning om Europa
- Arbejdskraftens fri bevægelighed i Europa
- Europæiske samarbejdsområder
- Tillid til de politiske europæiske institutioner og valgdeltagelse
- Europas fremtid
- Den Europæiske Union

På samme måde som hovedundersøgelsen har dette modul overordnet til formål at skabe viden om unge, dels i deres skolesammenhæng som elever på 8. klassetrin, dels som unge samfundsborgere i deres lokalsamfund og land, men i det europæiske modul indsat i en tydelig europæisk kontekst. Det europæiske modul fokuserer primært på de unges opfattelser, holdninger og deltagelsesformer i forhold til samfundsforhold uden for skolen som borgere i Europa og Den Europæiske Union.

I Danmark varetages gennemførelsen af ICCS ved Danmarks institut for Pædagogik og Uddannelse (DPU), Aarhus Universitet. Danmarks deltagelse i ICCS 2022 er finansieret af Aarhus Universitet og Børne- og Undervisningsministeriet samt indirekte af EU-Kommissionen, der har givet et tilskud (Erasmus+) til IEA for at gennemføre ICCS 2022. De hovedansvarlige institutioner for det internationale forskningssamarbejde i ICCS 2022 er IEA og Australian Council for Educational Research (ACER) samt Università degli Studi Roma Tre og Università LUMSA i Rom, idet sidstnævnte har haft hovedansvaret for arbejdet med at udvikle det europæiske modul. International databehandling er blevet håndteret ved IEA's Data Processing Center i Hamborg, mens koordinerende processer løbende er blevet varetaget af IEA's internationale sekretariat i Amsterdam.

Baggrund

Det europæiske modul i ICCS 2022 har en forhistorie, der går tilbage til gennemførelsen af den forudgående IEA-undersøgelse *Civic Education Study* (CIVED) i 1999 og 2000. I årene op til CIVED 1999 var den europæiske kontekst i høj grad domineret af de kommunistiske regimers kollaps i Østeuropa og etableringen af nye demokratier, politiske institutioner og skolesystemer som understøttende for den demokratiske udvikling af Europa. CIVED blev senere erstattet af ICCS-undersøgelserne. I den forbindelse blev det europæiske modul og andre regionale moduler udviklet og anvendt for første gang i ICCS 2009.

Det europæiske modul har med andre ord sit oprindelige udgangspunkt i en situation, hvor der inden for den europæiske region var mange forskellige typer af demokratier, politiske institutioner og skolesystemer samt mange forskellige opfattelser af national identitet og den nye europæiske identitet. På tidspunktet for anvendelsen af det europæiske modul i ICCS 2009 var en række lande fra Baltikum, Østeuropa og Balkan samt Malta og Cypern blevet optaget i EU, ligesom der var påbegyndt optagelsesforhandlinger med flere lande.

Det europæiske modul er løbende blevet udviklet, i takt med at det europæiske samarbejde og fællesskab i stigende grad er formidlet som et unionsborgerskab med fokus på samarbejdet inden for EU. Det har givet anledning til nye forhåbninger om et demokratisk Europa, men også fornyet næring til kritik af europæisk fællesskab, identitet og ikke mindst af EU. Her står

Brexit i 2016 og Storbritanniens udtrædelse af EU som et tankevækkende vendepunkt. Den stigende globalisering og det herigennem øgede pres på Europa stiller ligeledes større krav til den demokratiske integration i Europa.

Med denne europæiske kontekst indskrives ICCS-undersøgelserne og det europæiske modul sig således i en kompleks kontekst, der omfatter både nationale, europæiske og transnationale aktørers betydning for det skolepolitiske område og de mulige betydninger deraf for unges demokratiske dannelse og syn på Europa. Skolen kan på mange niveauer betragtes som en demokratisk dannende institution, der befinder sig i og er et resultat af samme kompleksitet. I lyset af udviklingen i Europa fremstår resultaterne for de unges syn på, holdninger til og forståelse af Europa i de europæiske moduler i ICCS 2009 og ICCS 2016 og ICCS 2022 som mere og mere relevante.

Som omtalt ovenfor er det europæiske moduls form og indhold løbende blevet ændret for at afstemme i forhold til udviklingen i Europa. Det gælder især fra ICCS 2009 til ICCS 2016, men også fra ICCS 2016 til ICCS 2022 er der lavet så mange ændringer i det anvendte spørgeskema til eleverne, at det ofte er vanskeligt eller umuligt at sammenligne resultater over tid. Resultater på tværs af de tre europæiske moduler fra ICCS 2009, ICCS 2016 og ICCS 2022 sammenlignes dog altid i denne bog, hvor det er muligt.

En af de kompleksiteter, som også denne bog afspejler, er, at Europa og EU ikke er det samme. Hertil kommer, at ikke alle europæiske lande er medlem af EU. Derfor er spørgeskemaet i ICCS 2022 tilrettelagt således, at der skelnes mellem spørgsmål om Europa som et afgrænset geografisk område og spørgsmål om EU som en økonomisk, politisk og værdimæssig sammenlutning. Blandt de deltagende lande i det europæiske modul i ICCS 2022 er det dog kun Norge, som ikke er medlem af EU. Eleverne bliver i spørgeskemaet bedt om at være opmærksomme på, hvornår de konkrete spørgsmål vedrører henholdsvis Europa og EU. Ikke desto mindre er de to niveauer vanskelige for eleverne at adskille i praksis og i forståelsen af henholdsvis Europa og EU. I undersøgelsen spørges der for eksempel til det europæiske samarbejde og arbejdskraftens fri bevægelighed. Det er altså Europa og ikke EU, der spørges til, om end det er områder, som hovedsageligt reguleres af EU.

I bogen er det så vidt muligt tilstræbt at opretholde en forskel mellem de to niveauer. I kapitel 1 beskrives de unges identitet i forhold til Europa og EU dog samlet. Kapitel 2 har fokus på Europa. Kapitel 3 vedrører forhold, som relaterer sig til EU.

Om denne bog

Det europæiske modul omfatter resultater for unge elever på 8. klassetrin i 19 lande. Tyskland deltager med to delstater, der medvirker med hver sin særskilte undersøgelse. Derfor vil der i denne bog blive præsenteret og sammenlignet resultater fra 20 undersøgelser. De medvirkende lande er Bulgarien, Cypern, Danmark, Estland, Frankrig, Holland, Italien, Kroatien, Letland, Litauen, Malta, Norge, Polen, Rumænien, Slovakiet, Slovenien, Spanien, Sverige og Tyskland (Nordrhein-Westfalen og Schleswig-Holstein).

På tværs af Europa har mere end 66.000 elever fra mere end 2.800 skoler deltaget i det europæiske modul, heraf godt 4.300 danske elever. I alt har 134 danske skoler medvirket i ICCS 2022. Heraf har 129 skoler deltaget i det europæiske modul med 239 klasser.

De spørgsmål, som indgår i det europæiske modul, optræder i et kort særskilt spørgeskema, som eleverne besvarer i forlængelse af deres deltagelse i hovedundersøgelsen i ICCS 2022.

Undersøgelsens resultater fremstilles i skalaer og procenttabeller. Skalaerne er udviklet af IEA i samarbejde med de hovedansvarlige institutioner bag ICCS. I denne bog fokuseres på den danske kontekst med særligt henblik på at skabe overblik og klarhed over de danske elevers forståelse af og holdninger til Europa og EU.

I spørgeskemaet forelægges eleverne en række udsagn eller spørgsmål, som relaterer sig til undersøgelsens forskellige emner og temaer. Eleverne forholder sig til disse udsagn og tilkendegiver deres forståelse og holdninger ud fra fire svarmuligheder, typisk: *meget enig*, *enig*, *uenig* eller *meget uenig* (en såkaldt Likert-skala).

Typisk anvendes 4 til 7 udsagn, hvor det samlede svarmønster præsenteres som skalapoint. Skalapoint beskriver således en latent variabel og inddrager svarene på alle de forskellige udsagn med henblik på at dække en bredere forståelse end det, som de enkelte udsagn hver især kan give. Et eksempel på en latent variabel fra denne bog er tilslutning til Europæisk samarbejde om miljø og klima. Her bliver eleverne præsenteret for fem udsagn, som vedrører, hvor enige eller uenige de er i, at man inden for Europa skal 1) have samme regler, 2) have samme love, 3) have bæredygtig økonomisk vækst, 4) være fælles om at fremme vedvarende energi og 5) opfordre lande uden for Europa til at være bæredygtige. Her opnår de danske elever 47,5 skalapoint, mens eleverne i Sverige har en væsentlig større tilslutning

til europæisk samarbejde om klima- og miljøspørgsmål, hvilket afspejles i et gennemsnit på 51,3 skalapoint. Skalagennemsnittet udtrykker, i hvilken grad et lands elever er enige eller uenige med de fem udsagn relativt til andre landes elever.

Når en ny skala over en latent variabel konstrueres, bestemmes det europæiske gennemsnit til 50 skalapoint med en standardafvigelse på 10 skalapoint. Standardafvigelsen refererer til, at størstedelen af eleverne (cirka 68 procent) vil placere sig inden for 10 skalapoint fra gennemsnittet på 50. Når skalaerne benyttes over tid, vil det europæiske gennemsnit kunne ændre sig fra de 50 point. Denne metode indebærer, at værdien 50 kan dække over forskellige underliggende svarmønstre. Man kan derfor ikke sammenligne skalapoint direkte på tværs af skalaerne.

Bogen er som udgangspunkt udarbejdet med det hovedformål at skabe komparativ viden om unges forhold til Europa og EU. Formålet med skalaerne er at skabe et grundlag for at sammenligne lande inden for de forskellige emner og temaer. Skalaerne beskriver derfor de relative resultater, det vil sige, hvordan gennemsnittet af eleverne fra de forskellige lande placerer sig i forhold til hinanden. Enkelte gange vil svarfordelinger i procent blive omtalt i forbindelse med skalaerne, hvis det er afgørende for forståelsen af resultaterne. Der vil også indgå tabeller med procentfordelinger for resultater, hvor der ikke er blevet beregnet en skala.

I rapportens tabeller sorteres resultaterne som hovedregel ud fra landenes faldende gennemsnit af skalapoint. Det er med henblik på at formidle resultaterne på en enkel og overskuelig måde og for at skabe et komparativt overblik. I den forbindelse bruges en farvekode, der viser landenes relative placeringer via farvens intensitet. Lande med gennemsnit, der er 1 skalapoint fra det europæiske gennemsnit, markeres med lys grøn, mens forskelle på 1 og 3 skalapoint markeres med mellemgrøn. Lande, der er 3 skalapoint fra gennemsnittet, markeres med en mørkere grøn.

En forskel på 1 skalapoint fra det europæiske gennemsnit vil som hovedregel være statistisk signifikant. Signifikans er et statistisk udtryk for, at resultatet ikke skyldes tilfældigheder eller fejl ved stikprøven. En forskel på 1 skalapoint fra gennemsnittet er dog ikke altid afgørende for, om en forskel er vigtig eller har en praktisk betydning.

En forskel på 3 skalapoint eller mere omtales i bogen generelt som en markant forskel. I modsætning til signifikans er denne forskel ikke en betegnelse for resultatets statistiske status, men en analytisk beskrivelse,

der udtrykker, at en forskel er vigtig eller har praktisk betydning for eleverne, skolerne og det emne, som måles. En forskel på 3 skalapoint fra gennemsnittet indikerer, at elever fra forskellige lande har markant varierende holdninger til og forståelser af emner og temaer, som man inden for skolen, det politiske system og ungdomsorganisationer bør være særlig opmærksomme på. Både i den internationale og danske sammenhæng er der faglig konsensus om, at forskelle på 3 point eller mere bør fremhæves i resultatformidling. Forskellen på 3 skalapoint benyttes også systematisk af IEA og andre deltagerlande.

Som et supplement til de gennemsnitlige skalaresultater benyttes også et antal tabeller, der viser resultater for forskellige undergrupper af elever, hvorved resultaterne kan ses i en bredere kontekst. I de fleste tilfælde vises resultaterne for elevgrupper opdelt efter køn (dreng/piger), socio-økonomisk baggrund (under/over gennemsnittet på et indeks efter forældrenes uddannelse, arbejde samt antal bøger i hjemmet) og testniveau (niveau A og B versus niveauer under B på en test af kundskaber og færdigheder i relation til samfundsforhold, politik og demokrati). Testen er blevet gennemført som en del af den internationale hovedundersøgelse i ICCS 2022. Forskellige intervaller på den anvendte testskala betegnes A, B, C, D og E, der således modsvarer fem niveauer af kundskaber og færdigheder med A som det højeste. De anvendte baggrundsvariable varierer dog lidt afhængigt af det tema, der behandles.

ICCS 2022 og herunder det europæiske modul blev gennemført i foråret 2022. Det var i umiddelbar forlængelse af to år med covid-19-pandemien, som fortsat havde store konsekvenser for skolerne og eleverne i de medvirkende lande. De danske skoler tog godt imod ICCS, men deres mulighed for at deltage var i denne periode meget begrænset. Konsekvensen blev, at den danske deltagelsesprocent ikke kan matche de høje internationale mål. I tabellerne er der derfor en fodnote om, at den danske undersøgelse ikke lever op til IEA's tekniske standard for deltagelsesprocent, ligesom der for flere andre lande er fodnoter om andre forhold. På den baggrund er der blevet gennemført en omfattende analyse af både den opnåede stikprøve og frafaldet. Den viser, at den danske stikprøve er af meget høj kvalitet og på overbevisende måde lever op til almindelige kriterier for repræsentativitet. Det gælder for eksempel i forhold til stikprøvens fordelinger efter elevernes køn, skolernes geografiske spredning, skolernes størrelse, skoletyper, skole-

kvalitet, forældrenes socioøkonomi og andelen af elever af anden etnisk herkomst end dansk.

Den internationale hovedundersøgelses resultater er på dansk offentliggjort i Bruun og Lieberkind: *Politisk og demokratisk dannelse i en krisetid. ICCS 2022* (Aarhus Universitetsforlag, 2024). I den bog kan der også findes uddybende oplysninger om designet og gennemførelsen af ICCS 2022.

1 Unges europæiske identitet

Dette kapitel handler om, hvordan de unge identificerer sig med Europa, og i hvilken grad de oplever at have en europæisk identitet. Det undersøges og beskrives ved at fokusere på deres oplevelser af tilhørsforhold og identitet, dels i forhold til Europa som et afgrænset geografisk område, dels i forhold til EU. Kapitlet handler også om, hvordan eleverne oplever omfanget af skolens undervisning om en række emner om Europa og EU som en politisk og økonomisk sammenslutning.

1.1 Europæisk identitet

De unges holdninger til og opfattelser af europæisk identitet undersøges med fire udsagn, hvor de bliver bedt om at tilkendegive deres grad af enighed i indholdet (*meget enig, enig, uenig, meget uenig*):

- Jeg ser mig selv som europæer
- Jeg er stolt af at bo i Europa
- Jeg føler mig som en del af Europa
- Jeg ser først mig selv som borger i Europa og dernæst som borger i verden

Resultaterne viser (tabel 1.1), at de danske unge sammenlignet med gennemsnittet for alle de deltagende landes unge i lidt højere grad tilkendegiver, at de ser og føler sig selv som europæere. Forskellen mellem det danske og det europæiske gennemsnit er på 1,3 skalapoint. Både de norske og svenske elever identificerer sig i højere grad end de danske med en europæisk identitet.

Generelt er der en stor tilslutning til disse spørgsmål blandt eleverne på tværs af lande, idet langt de fleste erklærer sig enten *enige* eller *meget enige* i de anførte udsagn. Som eksempel er det for alle lande som helhed omkring 94 procent af eleverne, der benytter et af de to svar på de to førstnævnte udsagn (henholdsvis 95 og 96 procent i Danmark). Samtidig ses en ret

Tabel 1.1
Skala for europæisk identitet

	Resultat	Over/under gennemsnit
Kroatien ²	57,8	3,7
Spanien	57,5	3,5
Norge ^{2,4}	57,0	3,0
Estland	56,6	2,6
Sverige ²	56,5	2,5
Frankrig	56,3	2,3
Slovenien	55,7	1,7
Danmark ¹	55,3	1,3
Italien	54,3	0,3
Malta	54,2	0,1
Litauen	54,1	0,1
Rumænien	53,8	-0,2
Slovakiet	52,4	-1,6
Holland ³	52,4	-1,6
Schleswig-Holstein ^{1,5}	52,0	-2,0
Bulgarien	51,5	-2,5
Nordrhein-Westfalen ⁵	51,3	-2,7
Letland ²	51,1	-2,9
Polen	51,0	-3,0
Cypern	49,7	-4,4
Gennemsnit	54,0	

Tabellen er sorteret efter faldende resultat.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Norges forskel til det europæiske gennemsnit er rundet op til 3.

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Tabel 1.2
Skala for europæisk identitet i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009

	Resultater			Forskelle		
	2022	2016	2009	2022-2016	2016-2009	2022-2009
Sverige ²	56,5	53,5	49,5	3,0	4,0	7,0
Danmark ¹	55,3	52,8	48,7	2,6	4,1	6,6
Estland	56,6	53,2	50,1	3,4	3,1	6,5
Malta	54,2	54,0	48,2	0,2	5,8	6,0
Letland ²	51,1	48,3	45,2	2,8	3,1	5,9
Litauen	54,1	53,5	49,1	0,6	4,4	5,0
Slovenien	55,7	54,8	53,5	0,9	1,3	2,3
Bulgarien	51,5	52,0	49,8	-0,4	2,1	1,7
Italien	54,3	54,1	53,8	0,2	0,3	0,5
Gennemsnit	54,4	52,9	49,8	1,5	3,1	4,6
2022 og 2016						
Kroatien ²	57,8	55,5	-	2,3	-	-
Nordrhein-Westfalen ⁵	51,3	50,6	-	2,3	-	-
Norge ^{2,4}	57,0	55,1	-	1,9	-	-
Holland ³	52,4	52,0	-	0,5	-	-
2022 og 2009						
Spanien	57,5	-	52,5	-	-	5,0
Polen	51,0	-	48,6	-	-	2,4
Cypern	49,7	-	48,7	-	-	1,0
Slovakiet	52,4	-	52,5	-	-	0,0
2022						
Frankrig	56,3	-	-	-	-	-
Rumænien	53,8	-	-	-	-	-
Schleswig-Holstein ^{1,5}	52,0	-	-	-	-	-

Øverste del af tabellen er sorteret faldende efter forskellen på 2022 og 2009.

De to midterste dele af tabellen er sorteret faldende efter hver periodes forskel over tid.

Nederste del af tabellen er sorteret faldende efter ICCS 2022-resultatet.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

betydelig spredning i graden af enighed, hvor de højeste gennemsnit på skalaen for europæisk identitet findes i Kroatien og Spanien, mens de laveste findes i Polen og Cypern. Der er ikke en entydig geografisk regional opdeling af lande i forhold til oplevelsen af europæisk identitet.

Europæisk identitet over tid

Udviklingen i danske elevers oplevelse af europæisk identitet over tid (tabel 1.2) har siden 2009 over 2016 til 2022 været støt stigende. Således har der i denne periode været en stigning på 6,6 skalapoint, hvilket er et særdeles markant resultat. Blandt de svenske elever er udviklingen på et tilsvarende niveau.

Også på tværs af de deltagende lande finder man et stigende gennemsnit fra 2009 til 2022. Det forholder sig med andre ord sådan, at de unge i langt de fleste lande i stigende grad identificerer sig som europæere, men typisk er tendensen mest udpræget i perioden fra 2009 til 2016. Det kan således konkluderes, at de unge mennesker i de deltagende lande generelt bliver mere europæiske. I Sverige og Danmark finder man nogle af de mest markante og fortsatte stigninger.

Europæisk identitet opdelt efter køn, herkomst og grad af tillid til institutioner

I tabel 1.3abc opgøres resultaterne på skalaen for europæisk identitet på baggrund af en opdeling af eleverne i grupper efter deres:

- 1) Køn (dreng/piger)
- 2) Herkomst (indfødt/immigrant)
- 3) Tillid til institutioner (over/under det nationale gennemsnit på en skala for tillid til politiske institutioner i eget land)

I langt de fleste lande har piger i mindre grad end drenge en følelse af europæisk identitet. I femten af de tyve lande (heraf to tyske delstater) er forskellen statistisk signifikant. Den gennemsnitlige forskel er på 1,8 skalapoint. Generelt set er det ganske bemærkelsesværdige resultater, da det som regel er sådan i ICCS 2022, at piger opnår højere gennemsnit end drenge, når forskellige holdningsspørgsmål undersøges.

Den samlede tendens er entydig, men samtidig er der en vis variation fra noget nær ingen kønsforskel i Kroatien og Bulgarien til en markant kønsforskel på lidt over eller meget tæt på 3 skalapoint i Holland, begge de tyske delstater og Frankrig.

I Danmark, Norge og Sverige er tendensen også, at piger i gennemsnit har en mindre grad af europæisk identitetsfølelse end drenge. I Sverige og Danmark er kønsforskellen meget tæt på det europæiske gennemsnit (henholdsvis marginalt over/under gennemsnittet), mens Norge skiller sig ud med en betydeligt mindre kønsforskel, der går i samme retning, men ikke er statistisk signifikant. I alle tre lande har begge køn en grad af identifikation med Europa, der er højere end det europæiske gennemsnit for de respektive køn. De skandinaviske unge af begge køn er altså relativt europæiske i deres indstilling (se også tabel 1.1), men med lidt forskel i kønsforskellen.

Ser man på unges følelse af europæisk identitet, når de opdeles i grupper efter deres herkomst, udtrykker unge med immigrantbaggrund i alle lande en mindre grad af europæisk identitetsfølelse end de indfødte unge (født i et europæisk land, hvor mindst en af forældrene også er indfødt). Det skal understreges, at de medvirkende lande har meget forskellige andele af unge på 8. klassetrin med anden herkomst end den nationale, ligesom der kan være betydelig variation i immigrantelevernes herkomst i forskellige lande. Det kan ikke desto mindre noteres, at der i de fleste lande er ganske klare forskelle på de to grupper, og i nogle lande er der meget store forskelle, idet unge med immigrantbaggrund i langt de fleste lande har markant lavere gennemsnit på skalaen for europæisk identitetsfølelse end de indfødte unge (i gennemsnit en forskel på minus 4,8 skalapoint). I Danmark, Norge og Sverige er forskellen i alle tre lande større end det europæiske gennemsnit (henholdsvis minus 6,2 og 7,2 og 6,8 skalapoint). Forskellen er således mest udpræget i Norge. Det kan hertil tilføjes, at hovedparten af de unge med immigrantbaggrund i Danmark erklærer sig *enige* i de forskellige udsagn om at føle en europæisk identitet, men i mindre omfang end de indfødte svarer, at de er *meget enige*. Resultaterne udtrykker i den forstand en meget klar gradsforskel i den europæiske identitetsfølelse i de to grupper, men ikke en afvisning af europæisk identitetsfølelse blandt immigrantelever.

Ser man på forholdet imellem de unges grad af tillid til eget lands politiske institutioner og deres oplevelse af europæisk identitet, er der i næsten samtlige lande tale om ganske markante forskelle, idet unge med mere end gennemsnitlig tillid til de nationale institutioner samtidig udviser den største grad af europæisk identitet. Man kan altså sige, at tilliden til det nationale system og identifikationen med det europæiske system udviser en positiv sammenhæng. Både i Danmark, Norge og Sverige er sammenhæ-

Tabel 1.3a
Skala for europæisk identitet
efter køn

	Drenge	Piger	Forskel
Kroatien ²	58	58	0,3
Bulgarien	52	51	-0,3
Litauen	54	54	-0,4
Norge ^{2,4}	57	57	-0,7
Rumænien	54	53	-1,0
Estland	57	56	-1,1
Letland ²	52	50	-1,4
Danmark¹	56	55	-1,6
Polen	52	50	-1,7
Sverige ²	57	56	-1,9
Cypern	51	49	-2,0
Spanien	59	56	-2,2
Slovenien	57	55	-2,3
Slovakiet	54	51	-2,5
Malta	55	53	-2,6
Italien	56	53	-2,6
Frankrig	58	55	-2,9
Schleswig-Holstein ^{1,5}	53	50	-2,9
Nordrhein-Westfalen ⁵	53	50	-2,9
Holland ³	54	51	-3,3
Gennemsnit	55	53	-1,8

Tabel 1.3b
Skala for europæisk identitet
efter herkomst

	Indfødt	Immigrantbaggrund	Forskel
Cypern	50	49	-1,5
Kroatien ²	58	56	-1,7
Slovenien	56	54	-2,1
Slovakiet	53	50	-2,2
Malta	55	52	-2,4
Litauen	54	51	-3,5
Schleswig-Holstein ^{1,5}	53	49	-3,5
Polen	51	47	-4,4
Nordrhein-Westfalen ⁵	53	48	-4,6
Frankrig	57	52	-5,2
Italien	55	49	-6,1
Danmark¹	56	50	-6,2
Spanien	59	52	-6,3
Letland ²	51	45	-6,6
Sverige ²	58	51	-6,8
Estland	57	50	-6,9
Norge ^{2,4}	58	51	-7,2
Holland ³	54	44	-9,3
Bulgarien	^	^	
Rumænien	^	^	
Gennemsnit	55	50	-4,8

Tabel 1.3c
Skala for europæisk identitet
efter tillid til nationale
institutioner

	Under gennemsnittet for tillid til nationale politiske institutioner	Over gennemsnittet for tillid til nationale politiske institutioner	Forskel
Frankrig	54	59	5,3
Holland ³	50	55	5,3
Italien	52	57	4,8
Nordrhein-Westfalen ⁵	49	54	4,8
Norge ^{2,4}	55	60	4,7
Estland	54	59	4,7
Malta	52	56	4,5
Sverige ²	54	58	4,2
Danmark¹	53	57	4,0
Letland ²	49	53	3,8
Rumænien	52	56	3,7
Slovenien	54	58	3,7
Schleswig-Holstein ^{1,5}	50	54	3,5
Polen	49	53	3,5
Bulgarien	50	53	3,4
Cypern	48	51	3,3
Litauen	52	56	3,2
Spanien	56	59	3,1
Kroatien ²	57	59	2,7
Slovakiet	51	54	2,5
Gennemsnit	52	56	3,9

Hver tabel viser forskellen på de to anførte gruppers resultater, der er sorteret i faldende orden (midterste kolonne minus første kolonne). Forskelle med fed er statistisk signifikante ($p < 0,05$).

- 1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler
 2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen
 3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler
 4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark
 5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

gen blandt de mere markante og på næsten samme niveau. Det hører med til billedet, at de grupper af unge i de tre skandinaviske lande, der har mindre tillid end gennemsnittet til de nationale institutioner, har en europæisk identitetsfølelse, der er lidt højere end det europæiske gennemsnit. Det generelle billede er dog, at europæisk og national identifikation på ganske markant vis hænger sammen i alle lande.

1.2 Identitet i forhold til EU

I ICCS 2022-undersøgelsen indgår også to spørgsmål, som bruges til at undersøge, i hvilken grad de unge oplever et tilhørsforhold og føler identitet i forhold til EU. Også her skal de tilkendegive deres grad af enighed i forhold til to udsagn, hvor svarmulighederne er *meget enig*, *enig*, *uenig*, *meget uenig*:

- Jeg føler mig som en del af Den Europæiske Union (EU)
- Jeg er stolt af, at mit land er medlem af Den Europæiske Union (EU)

Resultaterne opgives alene i procentandele (se tabel 1.4). Henholdsvis 87 procent og 93 procent af de danske unge svarer enten *meget enig* eller *enig*. Disse andele er blandt de største (de største, begge i Spanien, er henholdsvis 90 procent og 95 procent). De svenske unge ligger meget tæt på de danske med henholdsvis 83 procent og 93 procent. Det europæiske gennemsnit er lidt lavere, nemlig 81 procent og 91 procent.

I lighed med oplevelsen af europæisk identitet viser disse resultater, at de unge på tværs af lande i høj grad føler, at de har en identitet, som knytter sig til EU. Det er stort set kun Holland, der skiller sig ud, idet de hollandske unge i mindre grad oplever at have et tilhørsforhold til EU (63 procent).

Da Norge ikke er medlem af EU, har disse spørgsmål ikke været anvendt i Norge.

Om forholdet mellem europæisk identitet og EU-identitet

I disse temaer, som vedrører de unges tilhørsforhold og identitet i relation til henholdsvis Europa og EU, indgår to næsten helt parallelle spørgsmål. Sammenlignes svarene på de to spørgsmål, kan det give lidt flere nuancer til forståelsen af, hvordan de unge forstår sig selv som borgere i Europa og herunder, hvordan (og om) de skelner mellem Europa som et afgrænset geografisk og kulturelt område og som en økonomisk og politisk sammenslutning.

Tabel 1.4

Procenttabel for sammenligning af EU-identitet og europæisk identitet

	EU-identitet			Europæisk identitet			Forskel
	Jeg føler mig som en del af Den Europæiske Union (EU)	Jeg er stolt af, at mit land er medlem af Den Europæiske Union (EU)	Gennemsnit	Jeg føler mig som en del af Europa	Jeg er stolt af at bo i Europa	Gennemsnit	Forskel på gennemsnit
Rumænien	89	94	91	91	95	93	-2
Slovenien	87	93	90	90	95	93	-3
Spanien	90	95	92	94	97	95	-3
Litauen	83	95	89	90	95	92	-3
Estland	88	93	90	92	95	94	-3
Polen	78	93	85	85	93	89	-4
Letland ²	76	88	82	81	90	85	-4
Italien	88	92	90	94	94	94	-4
Kroatien ²	89	95	92	95	96	96	-4
Slovakiet	84	90	87	91	92	92	-4
Frankrig	83	91	87	90	94	92	-5
Sverige ²	83	93	88	91	96	93	-5
Danmark ¹	87	93	90	95	96	95	-5
Schleswig-Holstein ^{1,5}	77	88	82	85	93	89	-6
Nordrhein-Westfalen ⁵	77	87	82	85	92	89	-7
Malta	80	91	85	90	94	92	-7
Cypern	74	85	80	83	90	87	-7
Bulgarien	69	83	76	85	90	87	-11
Holland ³	63	86	75	81	94	87	-13
Gennemsnit	81	91	86	89	94	91	-5

Tabellen er sorteret fra mindste til største forskel på gennemsnittene for henholdsvis EU-identitet og europæisk identitet.

Procentandelene er for de elever, der enten har svaret *meget enig* eller *enig* på de anførte udsagn.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De to spørgsmål belyser, i hvilken grad eleverne 1) føler sig som en del af og 2) er stolte over at være en del af henholdsvis EU og Europa (se tabel 1.4).

Sammenlignes procentandelene af unge, som er enten *meget enig* eller *enig* i de to udsagn, er konklusionen, at Danmark placerer sig blandt de lande, hvor de unge i højest grad identificerer sig med begge former for tilhørsforhold og identitet. Tabel 1.4 viser desuden, at de danske unge skelner mellem de to niveauer i en grad, der er gennemsnitlig. I Danmark er der 5 procentpoint færre, som oplever et tilhørsforhold til EU end til Europa, hvilket er nøjagtig den samme forskel, man finder i Sverige. Denne forskel svarer samtidig til det europæiske gennemsnit for forskellen. For langt de fleste deltagende lande gælder det således, at forskellene mellem europæisk identitet og identitet i forhold til EU er små. Identifikationen med EU er dog generelt lidt lavere ligesom i Danmark. I tretten lande er forskellen på 5 procentpoint eller mindre. Det peger på, at de fleste unge ikke skelner klart mellem de to former for identitet. I Bulgarien og Holland finder man de største forskelle på over 10 procentpoint, hvilket indikerer, at de unge her i noget højere grad skelner mellem EU og Europa, da der således er en noget større gruppe, som har vanskeligere ved at identificere sig med EU. I øvrigt er eleverne i begge disse lande på samme tid mindre positive i forhold til både EU og Europa end gennemsnittet, men det er især den lavere grad af identifikation med EU, der gør udslaget i de lande, hvor forskellen i identifikation er størst.

1.3 Undervisning om Europa og EU

I det europæiske modul undersøges elevernes oplevelse af den undervisning i skolen, der relaterer sig til forståelsen af og viden om Europa og EU. Formålet er her at identificere elevernes oplevelse af omfanget af undervisningen. I det europæiske modul defineres denne undervisning ud fra emner om politik, økonomi, historie, sociale forhold samt EU og EU's politiske institutioner. Dette tema kan i en bredere kontekst blandt andet ses i forhold til, at der i EU-regi er en erklæret intention om at fremme fælles europæiske værdier, øge kendskabet til Europa og EU samt at styrke følelsen af et positivt europæisk tilhørsforhold via skolens undervisning (se for eksempel Rådet for Den Europæiske Unions *Henstilling af 22. maj 2018*).¹

1. Den Europæiske Unions Tidende (C 189/1, 2018). RÅDETS HENSTILLING af 22. maj 2018 om nøglekompetencer for livslang læring. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/DA/TXT/PDF/?uri=CELEX:32018H0604(01))

Eleverne præsenteres for seks udsagn, hvor de skal svare på, i hvilket omfang de har modtaget undervisning inden for følgende emner (*stort, mellem, lille, slet ikke*):

- Politik og økonomi i andre europæiske lande
- Europas historie
- Politiske og sociale forhold i andre europæiske lande
- Politisk og økonomisk samarbejde mellem europæiske lande
- Den Europæiske Union (EU)
- Den Europæiske Unions institutioner og deres roller og funktioner (for eksempel Europa-Parlamentet, Europa-Kommissionen, Ministerrådet)

På skalaen for undervisning om Europa og EU, der beregnes på grundlag af de fem første spørgsmål ovenfor, placerer de danske elever sig med et resultat på 49,0 skalapoint relativt tæt på det europæiske gennemsnit på 49,7 skalapoint (se tabel 1.5). Elevernes vurdering svarer således kort sagt til, at de hverken har modtaget mere eller mindre undervisning end gennemsnittet af andre landes elever i undersøgelsen. Danske piger er lidt mindre tilbøjelige end drenge til at bekræfte, at de har modtaget undervisning om de anførte europæiske emneområder.

Både i Sverige og særligt i Norge oplever eleverne, at de er blevet undervist mere i europæiske forhold end de danske elever. Hvis man alene ser på den skandinaviske skolekontekst, peger resultaterne altså på, at de danske elever i mindst grad oplever at lære om Europa. De skandinaviske landes indbyrdes placeringer på denne skala er parallelle med de skandinaviske elevers oplevelse af at have et tilhørsforhold til Europa (tabel 1.1) med faldende gennemsnit fra det højeste i Norge til det laveste i Danmark.

Det er i Litauen, Italien og Norge, at eleverne oplever at modtage mest undervisning, som relaterer sig til Europa og EU, mens det er i Spanien og Cypern, at omfanget opleves mindst. I et bredere europæisk perspektiv kan der ikke identificeres en sammenhæng mellem undervisningens omfang og elevernes opfattelse af identitet og tilhørsforhold.

I forhold til det sjette og sidste spørgsmål ovenfor, der vedrører undervisning om EU's institutioner og deres roller og funktioner, kan det tilføjes, at 43 procent af de danske elever tilkendegiver, at dette område indgår i undervisningen i stort eller mellemstort omfang. Den andel er betydeligt under det europæiske gennemsnit på 55 procent (Norge 56 procent, Sverige 59 procent). Præcis den samme størrelsesforskel finder man i forbindelse

Tabel 1.5

Skala for elevernes opfattelse af omfanget af undervisning om Europa og EU

	Resultat	Over/under gennemsnit
Litauen	55,2	5,5
Italien	54,1	4,4
Norge ^{2,4}	53,0	3,3
Slovenien	51,7	1,9
Sverige ²	51,6	1,9
Polen	51,0	1,3
Kroatien ²	51,0	1,3
Rumænien	50,0	0,3
Slovakiet	49,2	-0,6
Danmark¹	49,0	-0,7
Frankrig	49,0	-0,7
Estland	48,7	-1,0
Bulgarien	48,6	-1,1
Nordrhein-Westfalen ⁵	48,3	-1,4
Holland ³	48,3	-1,5
Letland ²	48,2	-1,5
Schleswig-Holstein ^{1,5}	47,2	-2,5
Malta	47,2	-2,5
Spanien	46,7	-3,0
Cypern	46,3	-3,4
Gennemsnit	49,7	

Tabellen er sorteret efter faldende resultat.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

med spørgsmålet om undervisning i EU generelt. Her bekræfter 60 procent af de danske elever, at det emne indgår i stort eller mellemstort omfang, mens det europæiske gennemsnit er 72 procent (Norge 72 procent, Sverige 78 procent). På spørgsmålene om politik, økonomi og sociale forhold i Europa (se ovenfor) ligger de danske elever 3-4 procentpoint over de europæiske gennemsnit.

Undervisning om Europa over tid

Temaet om det oplevede omfang af undervisning var også en del af ICCS 2016. Det er dog ikke muligt at sammenligne resultater på skalaniveau, da temaet blev justeret til ICCS 2022, hvor det indeholder lidt andre spørgsmål. Der er dog fire spørgsmål, som er identiske, hvilket her fremstilles på procentniveau i tabel 1.6. Det drejer sig om de spørgsmål, der vedrører andre europæiske lande og har fokus på henholdsvis politik og økonomi, Europas historie, politiske og sociale forhold samt politisk og økonomisk samarbejde.

Altovervejende er der meget lidt udvikling fra 2016 til 2022 på tværs af landene. På samme måde oplever de danske elever heller ikke, at undervisningens omfang i forhold til disse emner har forandret sig over tid. Der er dog enkelte lande med ret store udsving. Kroatien skiller sig således ud med et relativt stort fald i elevernes vurdering af undervisningens omfang.

I Sverige og Norge ser det anderledes ud. Resultaterne peger her på, at eleverne i disse lande over tid får gradvist mere undervisning om Europa. I den skandinaviske sammenligning er der således ifølge elevernes oplevelser forskel på udviklingen i, hvordan skolerne og lærerne håndterer emner, som relaterer sig til Europa. Den skandinaviske sammenhæng kendetegnes ved, at de danske elever i mindst grad og med faldende tendens oplever at få undervisning om disse emner, mens de svenske og norske elever i modsætning til de danske vurderer at få mere undervisning om disse emner over tid.

Tabel 1.6

Procenttabel for elevernes opfattelse af omfanget af undervisning om Europa i ICCS 2022 og ICCS 2016

	Politik og økonomi i andre europæiske lande		Europas historie		Politiske og sociale forhold i andre europæiske lande		Politisk og økonomisk samarbejde mellem europæiske lande		Gennemsnit		Forskel
	2022	2016	2022	2016	2022	2016	2022	2016	2022	2016	
Sverige ²	70	63	88	80	66	62	71	63	74	67	7
Norge ^{2,4}	77	71	93	91	77	69	76	66	81	74	6
Holland ³	53	53	84	83	57	52	58	53	63	60	3
Estland	55	52	90	89	54	51	52	50	63	60	2
Slovenien	73	74	83	78	66	65	73	71	74	72	1
Letland ²	56	59	81	82	53	54	55	50	61	61	0
Litauen	80	78	94	93	76	76	77	83	82	83	-1
Bulgarien	57	58	78	77	55	58	55	60	61	63	-2
Danmark ¹	67	70	79	77	64	65	64	68	68	70	-2
Malta	56	59	71	66	51	52	50	58	57	59	-2
Nordrhein-Westfalen ⁵	67	66	65	72	67	73	66	64	66	69	-2
Italien	79	81	88	89	78	80	71	81	79	83	-4
Kroatien ²	56	71	93	92	61	73	58	74	67	77	-10
Gennemsnit	65	66	84	82	63	64	64	65	69	69	0
2022											
Polen	67	-	87	-	64	-	66	-	71	-	-
Frankrig	65	-	78	-	58	-	58	-	65	-	-
Slovakiet	60	-	85	-	56	-	56	-	65	-	-
Rumænien	63	-	88	-	51	-	56	-	64	-	-
Schleswig-Holstein ^{1,5}	59	-	70	-	60	-	60	-	62	-	-
Cypern	52	-	68	-	50	-	49	-	55	-	-
Spanien	46	-	79	-	45	-	45	-	54	-	-

Øverste del af tabellen er sorteret faldende efter forskel i gennemsnitligt omfang af undervisning (fra positiv til negativ forskel).

Nederste del af tabellen er sorteret efter faldende gennemsnit af procentandele for 2022.

Procentandelene er for de elever, der enten angiver, at undervisningen har et stort omfang, eller at den har et mellem omfang.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

2 Europæisk fællesskab

Dette kapitel fokuserer på de unges forståelse af og holdninger til Europa som et geografisk afgrænset område. Første tema i dette kapitel undersøger deres opfattelse af samarbejde inden for Europas grænser. De efterfølgende temaer vedrører først de unges syn på arbejdskraftens mere eller mindre fri bevægelighed og derefter deres positive og negative opfattelser af Europas fremtid.

2.1 Europæisk samarbejde

En af de grundlæggende diskussioner om det europæiske samarbejde handler om, hvilke politiske, sociale, økonomiske, immigrations-, sundheds- og sikkerhedsmæssige områder der kan og skal samarbejdes om. En stor udfordring er, at der på tværs af landene i Europa er mange forskellige politiske, sociale og kulturelle forståelser af disse områder, ligesom der er mange divergerende interesser på spil. Europa udgør på mange niveauer et komplekst mønster af forståelse og holdninger. Her vil forholdet mellem Europa som et geografisk område og en politisk sammenslutning også spille ind. Derfor er det interessant at undersøge, hvordan de unge borgere i Europa ser på mulighederne for forskellige typer af samarbejde, da deres opfattelser og holdninger også peger frem mod det europæiske samarbejdes fremtid.

Det europæiske modul undersøger i denne forbindelse, i hvilken grad eleverne mener, at europæiske lande bør have de samme regler i forhold til følgende (*meget enig, enig, uenig, meget uenig*):

- at anerkende uddannelser, der er gennemført i Europa
- at have en Europa-hær til internationale missioner
- at undgå og bekæmpe terrorisme
- at bekæmpe ulovlig indvandring fra lande uden for Europa
- at modtage flygtninge, der er på flugt af nationale, etniske, religiøse eller politiske grunde
- at mindske social og økonomisk ulighed
- at bekæmpe smitsomme sygdomme

Tabel 2.1
Skala for europæisk samarbejde

	Resultat	Over/under gennemsnit
Frankrig	52,9	3,3
Kroatien ²	52,4	2,7
Spanien	52,1	2,4
Litauen	51,9	2,2
Italien	51,4	1,7
Malta	51,2	1,5
Rumænien	51,0	1,4
Slovenien	49,9	0,2
Estland	49,8	0,1
Norge ^{2,4}	49,7	0,0
Sverige ²	49,7	0,0
Schleswig-Holstein ^{1,5}	49,3	-0,3
Nordrhein-Westfalen ⁵	49,1	-0,6
Slovakiet	48,9	-0,8
Bulgarien	48,3	-1,4
Letland ²	48,2	-1,5
Polen	47,9	-1,8
Cypern	47,7	-1,9
Holland ³	46,8	-2,9
Danmark ¹	45,4	-4,3
Gennemsnit	49,7	

Tabellen er sorteret efter faldende resultat.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Sammenlignet med alle andre deltagende lande er det de danske unge, der i gennemsnit mindst tilslutter sig ambitionen om at have fælles regler for samarbejde på tværs af Europa. Som det fremgår af tabel 2.1, er det danske resultat det absolut laveste.

I Sverige og Norge placerer de unge sig på det europæiske gennemsnit, hvilket altså er markant højere end det danske resultat. Med få undtagelser er det de sydeuropæiske landes unge, som i højest grad tilslutter sig samarbejde via fælles europæiske regler. Her skal de store og for Europa meget betydningsfulde lande som Frankrig, Spanien og Italien fremhæves. Til sammenligning placerer Holland og Danmark sig lavest.

Kigger man nærmere på de procentvise andele af tilkendegivelser på de forskellige udsagn, dækker det lave danske gennemsnit dog over en grundlæggende positiv indstilling til fælles regler. Mellem 90 procent og 65 procent af eleverne benytter svarkategorierne *meget enig* eller *enig*. I andre lande er gennemsnittet af disse procentfordelinger imidlertid endnu højere. I Danmark prioriterer eleverne først og fremmest regler for samarbejde om uddannelse (90 procent), dernæst terrorbekæmpelse (81 procent), modtagelse af flygtninge på flugt (78 procent), ulighed (75 procent), ulovlig indvandring (74 procent), militær (72 procent) og til sidst smitsomme sygdomme (65 procent). Disse procentfordelinger afspejler således, hvordan de danske elever prioriterer i forhold til de forskellige opgaver. I ICCS 2016 blev dette tema undersøgt på en anden måde, og derfor kan resultaterne ikke sammenlignes med ICCS 2022.

Holdning til europæisk samarbejde efter køn, socioøkonomi og testniveau

I tabel 2.2abc vises resultaterne på skalaen for holdninger til europæisk samarbejde på baggrund af en opdeling af eleverne i grupper efter:

- Køn (dreng/piger)
- Socioøkonomi (over/under det nationale gennemsnit for socioøkonomi på et indeks baseret på forældres uddannelse og arbejde samt antal bøger i hjemmet)
- Testniveau (på niveau A eller B/under niveau B på ICCS-skala for kundskaber og færdigheder)

I hovedparten af landene har piger og drenge noget nær de samme holdninger til europæisk samarbejde. I tretten af de tyve lande er der således ikke en statistisk signifikant kønsforskel. Der er dog enkelte forskelle, men de peger i begge retninger. Især i Kroatien og Bulgarien er piger mere positive end drenge, mens drenge er mere positive end piger i Holland, Malta, Sverige, Spanien og Danmark. De nævnte lande har alle statistisk signifikante forskelle, men de er alle under 1,5 skalapoint. Det samlede europæiske gennemsnit udviser ingen kønsforskel.

I Danmark og Sverige er drengene lidt mere positive end pigerne. Forskellen er meget lille, nemlig 0,9 skalapoint i Danmark og 1 skalapoint i Sverige, men begge forskelle er statistisk signifikante. I Norge er forskellen ikke statistisk signifikant. I Sverige er både drenge og piger langt mere positive over for europæisk samarbejde end i Danmark, men forskellen på de to køn er næsten ens i begge lande.

Resultaterne ud fra den socioøkonomiske opdeling af eleverne viser, at den socioøkonomisk mest privilegerede gruppe typisk har lidt højere gennemsnit på skalaen, men kun i godt halvdelen af landene med statistisk signifikante forskelle. I den anden halvdel er der ikke statistisk signifikante forskelle.

Danmark, Norge og Sverige placerer sig alle blandt de sidstnævnte og blandt dem, hvor der slet ikke ses en sammenhæng imellem holdninger til europæisk samarbejde og socioøkonomisk baggrund. Gennemsnitsniveauet på skalaen for europæisk samarbejde er for begge socioøkonomiske grupper i Norge og Sverige markant højere end i Danmark, men det er altså ens for alle tre lande, at gennemsnittet på skalaen ikke udviser sammenhæng med forskellen i socioøkonomisk baggrund.

Ser man på sammenhængen imellem skalaen for holdninger til samarbejde i Europa og niveauet af kundskaber og færdigheder (testniveau), er det europæiske resultat, at der i femten af tyve lande er en (statistisk signifikant) forskel på 2 skalapoint eller mere til fordel for gruppen af elever med det højere niveau af kundskaber og færdigheder. Nogle forskelle er markante. I fire lande ses forskelle på over 4 skalapoint, og i yderligere tre lande på mindst 3 skalapoint. Der er en tendens til, at de største forskelle ses i lande, hvor elevernes gennemsnitlige testresultater er blandt de laveste.

Kun i Danmark, Norge og Sverige er forskellen på under 1 skalapoint og ikke statistisk signifikant. I Danmark og Norge er resultatet nærmest identisk for begge grupper af elever, om end på meget forskelligt niveau.

Tabel 2.2a
Skala for europæisk
samarbejde efter køn

	Drenge	Piger	Forskel
Kroatien ²	52	53	1,4
Bulgarien	48	49	1,3
Cypern	47	48	0,7
Rumænien	51	51	0,5
Litauen	52	52	0,4
Letland ²	48	48	0,1
Estland	50	50	0,0
Italien	51	51	-0,1
Polen	48	48	-0,1
Schleswig-Holstein ^{1,5}	49	49	-0,2
Norge ^{2,4}	50	49	-0,5
Frankrig	53	53	-0,5
Nordrhein-Westfalen ⁵	49	49	-0,6
Slovakiet	49	49	-0,6
Slovenien	50	50	-0,7
Danmark¹	46	45	-0,9
Spanien	53	52	-1,0
Sverige ²	50	49	-1,0
Malta	52	51	-1,1
Holland ³	47	46	-1,3
Gennemsnit	50	50	-0,2

Tabel 2.2b
Skala for europæisk
samarbejde efter
socioøkonomi

	Under socioøkonomisk gennemsnit	På eller over socioøkonomisk gennemsnit	
Rumænien	50	52	2,6
Cypern	46	49	2,5
Malta	50	52	2,3
Bulgarien	47	49	2,3
Letland ²	47	49	2,1
Litauen	51	53	1,9
Estland	49	51	1,5
Italien	51	52	1,5
Nordrhein-Westfalen ⁵	49	50	0,9
Slovakiet	48	49	0,9
Slovenien	49	50	0,8
Holland ³	46	47	0,8
Frankrig	53	53	0,7
Spanien	52	52	0,3
Schleswig-Holstein ^{1,5}	49	49	0,2
Norge ^{2,4}	50	50	0,2
Kroatien ²	52	53	0,2
Polen	48	48	0,2
Danmark¹	45	45	-0,1
Sverige ²	50	50	-0,3
Gennemsnit	49	50	1,1

Tabel 2.2c
Skala for europæisk
samarbejde efter testresultat

	Under niveau B	Niveau A eller B	Forskel
Bulgarien	46	51	4,6
Litauen	49	54	4,5
Rumænien	49	53	4,2
Cypern	46	50	4,1
Malta	49	53	3,7
Letland ²	46	50	3,6
Estland	48	51	3,0
Kroatien ²	50	53	2,6
Slovenien	48	51	2,3
Holland ³	45	48	2,3
Spanien	51	53	2,3
Slovakiet	48	50	2,2
Italien	50	52	2,2
Schleswig-Holstein ^{1,5}	48	50	2,1
Nordrhein-Westfalen ⁵	48	50	2,0
Frankrig	52	54	1,8
Polen	47	48	1,0
Sverige ²	49	50	0,7
Norge ^{2,4}	50	50	0,0
Danmark¹	45	45	-0,1
Gennemsnit	48	51	2,4

Hver tabel viser forskellen på de to anførte gruppers resultater, der er sorteret i faldende orden (midterste kolonne minus første kolonne). Forskelle med fed er statistisk signifikante ($p < 0,05$).

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Ser man på disse tre kontekstvariable i deres helhed, kendetegnes de danske resultater ved en kønsforskel, der lige akkurat er statistisk signifikant, og ved ingen forskel efter socioøkonomi eller testgennemsnit. Samme mønster ses i Sverige, mens ingen af de norske forskelle er statistisk signifikante. Til forskel herfra finder man konsekvent Bulgarien, Cypern og Rumænien blandt de lande, der har de største forskelle imellem elevgrupperne. For de danske elever gælder det for begge elevgrupper i alle tre opdelinger, at deres gennemsnit er de laveste, der ses. Det understreger, at det meget lave danske gennemsnit på skalaen (tabel 2.1) er bredt funderet.

2.2 Europæisk samarbejde om miljø og klima

Et par af de konkrete samarbejdsområder, som med tiden har fået større opmærksomhed i Europa og ikke mindst blandt unge i Europa, vedrører miljø og klima, der således også udgør et tværgående tema i ICCS 2022. Det betyder, at det både undersøges som led i ICCS 2022-hovedundersøgelsen og i dette europæiske modul. Hovedundersøgelsen dokumenterer, at de danske elever i mindre grad end elever fra de fleste andre europæiske lande ser miljøproblemer og klimaforandringer som en trussel mod fremtiden og ligeledes i mindre grad forventer at deltage i aktiviteter, som relaterer sig til miljøbeskyttelse (se kapitel 11 i Bruun og Lieberkind: *Politisk og demokratisk dannelse i en krisetid. ICCS 2022*. Aarhus Universitetsforlag, 2024).

I det europæiske modul følges der op på dette tværgående tema ved at spørge til de unges forståelse af og holdninger til samarbejde om fælles regler inden for miljø- og klimaområdet i Europa. Som i det foregående tema er fokus rettet mod Europa som et geografisk område.

Det europæiske modul belyser her, i hvilken grad de unge mener, at europæiske lande bør samarbejde om miljø- og klimaspørgsmål på en række forskellige måder og områder. De unge bliver bedt om at tilkendegive deres grad af enighed som enten *meget enig*, *enig*, *uenig* eller *meget uenig*. Udsagnene handler om, hvorvidt de europæiske lande bør:

- have de samme regler til at beskytte miljøet
- vedtage fælles love og regler for at begrænse klimaforandringer
- fremme økonomisk vækst, der er bæredygtig for miljøet
- fremme brugen af vedvarende energi
- opfordre lande uden for Europa til at bruge mere bæredygtige teknologier

Tabel 2.3
Skala for europæisk samarbejde om miljø og klima

	Resultat	Over/under gennemsnit
Spanien	52,7	2,9
Frankrig	52,7	2,8
Italien	52,6	2,7
Malta	51,6	1,8
Kroatien ²	51,5	1,7
Sverige ²	51,3	1,5
Rumænien	51,1	1,3
Norge ^{2,4}	50,5	0,7
Litauen	50,1	0,3
Schleswig-Holstein ^{1,5}	50,1	0,2
Slovenien	49,6	-0,2
Slovakiet	49,4	-0,5
Nordrhein-Westfalen ⁵	49,3	-0,6
Cypern	49,2	-0,6
Estland	48,2	-1,7
Polen	48,2	-1,7
Bulgarien	47,6	-2,3
Danmark¹	47,5	-2,3
Letland ²	47,0	-2,8
Holland ³	46,6	-3,2
Gennemsnit	49,8	

Tabellen er sorteret efter faldende resultat.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Også i det europæiske modul er de danske resultater tankevækkende. Som det fremgår af tabel 2.3, placerer de danske unge sig relativt lavt sammenlignet med eleverne fra de fleste andre lande, herunder Norge og særligt Sverige. Det danske gennemsnit er således 2,3 skalapoint under det europæiske gennemsnit og er også det markant laveste i Skandinavien, idet det ligger henholdsvis 3 skalapoint under det norske gennemsnit og 3,8 skalapoint under det svenske.

Det kan tilføjes, at de danske elever i den europæiske sammenligning er mere tilbøjelige til at gå ind for samarbejde om miljø og klima, end de er tilbøjelige til at gå ind for flere af de andre samarbejdsområder, som indgår i temaet om europæisk samarbejde i det foregående afsnit. Andelene, der svarede *meget enig* eller *enig*, ligger på disse udsagn om miljø og klima mellem 85 procent og 90 procent i Danmark, men for fire af de fem udsagn er det europæiske gennemsnit endnu højere og med en anden fordeling på de to svar.

Igen er det de store europæiske lande som Spanien, Frankrig og Italien, der placerer sig højest, mens man finder de mest forbeholdne unge i Danmark, Holland og Letland.

2.3 Fordele ved arbejdskraftens fri bevægelighed i Europa

I det europæiske modul indgår et tema om arbejdskraftens fri bevægelighed med fokus på Europa som et afgrænset geografisk område. De unge skal både forholde sig til udsagn om forskellige fordele ved arbejdskraftens fri bevægelighed og til udsagn, der vedrører forskellige måder at regulere arbejdskraftens fri bevægelighed på. Det overordnede spørgsmål er således, hvordan de ser på europæiske borgeres muligheder og rettigheder i forhold til mere eller mindre frit at bosætte sig forskellige steder i Europa for at arbejde. Det er klart, at dette tema også ville kunne anskues som et særligt anliggende for EU, fordi fri bevægelighed er en basal rettighed for unionens borgere. Her er hensigten imidlertid at undersøge temaet i det bredest mulige perspektiv for hele Europa.

I dette afsnit beskrives, hvordan de unge forholder sig til udsagn, som betoner fordele eller positive sider af arbejdskraftens fri bevægelighed. Det efterfølgende afsnit handler om udsagn, der vedrører måder at regulere arbejdskraftens fri bevægelighed på gennem visse restriktioner.

Tabel 2.4
Skala for fordele ved arbejdskraftens fri
bevægelighed

	Resultat	Over/under gennemsnit
Italien	53,3	2,7
Frankrig	52,9	2,4
Spanien	52,7	2,1
Kroatien ²	52,5	2,0
Rumænien	52,2	1,7
Litauen	51,6	1,1
Estland	51,0	0,5
Schleswig-Holstein ^{1,5}	50,7	0,2
Malta	50,7	0,2
Nordrhein-Westfalen ⁵	50,5	0,0
Sverige ²	50,1	-0,4
Norge ^{2,4}	50,0	-0,5
Slovenien	49,9	-0,6
Polen	49,7	-0,9
Holland ³	49,5	-1,0
Cypern	48,9	-1,7
Slovakiet	48,8	-1,7
Danmark¹	48,8	-1,7
Bulgarien	48,7	-1,8
Letland ²	47,8	-2,8
Gennemsnit	50,5	

Tabellen er sorteret efter faldende resultat.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

I forhold til de positive udsagn bliver eleverne bedt om at tilkendegive, i hvilken grad de er enige i følgende udsagn med svarmulighederne *meget enig, enig, uenig, meget uenig*:

- Det er godt for Europas økonomi, når borgere fra lande i Europa har lov til at arbejde alle steder i Europa
- Borgere fra lande i Europa bør have lov til at arbejde alle steder i Europa
- Det hjælper med til at formindske arbejdsløsheden, når man giver borgere fra lande i Europa lov til at arbejde alle steder i Europa

Tabel 2.4 viser meget klart, at de danske unge har vanskeligere end andre ved at se fordelene ved, at europæere bevæger sig frit rundt i Europa for at arbejde. Det danske gennemsnit er 1,7 skalapoint under det europæiske. Til sammenligning ser de unge i Sverige og Norge flere fordele, og begge lande placerer sig omkring det europæiske gennemsnit. Det danske resultat dækker dog over en ganske stor tilslutning, idet 91–97 procent svarer enten *meget enig* eller *enig* i de tre udsagn. I de fleste andre lande er denne tilslutning dog endnu større eller med en anden fordeling af svarene.

Generelt er tilslutningen således stor. Kort sagt betragter langt de fleste arbejdskraftens fri bevægelighed som en fordel. I den komparative sammenligning er variationen mellem de europæiske lande da også lille. Igen ligger Italien, Frankrig og Spanien i toppen af skalaen, mens Danmark, Bulgarien og Letland udviser de største forbehold.

Fordele ved arbejdskraftens fri bevægelighed over tid

Ser man på de unges vurderinger af fordele ved arbejdskraftens fri bevægelighed i henholdsvis ICCS 2016 og ICCS 2022 (se tabel 2.5), er der i de fleste lande, som har deltaget begge gange, enten ingen forandring over tid eller kun små forskelle.

Først og fremmest kan der identificeres en lille udvikling blandt de hollandske, svenske og danske unge. I disse tre lande er gennemsnittet steget med 1–2 skalapoint. I Danmark bliver de unge således en anelse mere positive fra 2016 til 2022 over for vurderingen af muligheder for at flytte og bosætte sig andre steder i Europa for at arbejde. I Bulgarien, Slovenien og Kroatien er der cirka tilsvarende fald. Generelt er der dog tale om små forskelle og i det samlede billede ikke med en klar tendens.

Tabel 2.5

Skala for fordele ved arbejdskraftens fri bevægelighed i ICCS 2022 og ICCS 2016

	Resultater		Forskel
	2022	2016	2022-2016
Holland ³	49,5	47,4	2,0
Sverige ²	50,1	48,7	1,4
Danmark ¹	48,8	47,7	1,1
Norge ^{2,4}	50,0	49,2	0,8
Letland ²	47,8	47,0	0,7
Italien	53,3	52,6	0,6
Malta	50,7	50,2	0,5
Litauen	51,6	51,5	0,1
Estland	51,0	51,0	0,0
Kroatien ²	52,5	53,6	-1,1
Slovenien	49,9	51,3	-1,4
Bulgarien	48,7	50,8	-2,1
Gennemsnit	50,3	50,1	0,2
2022			
Frankrig	52,9	-	-
Spanien	52,7	-	-
Rumænien	52,2	-	-
Schleswig-Holstein ^{1,5}	50,7	-	-
Nordrhein-Westfalen ⁵	50,5	-	-
Polen	49,7	-	-
Cypern	48,9	-	-
Slovakiet	48,8	-	-

Øverste del af tabellen er sorteret fra positiv til negativ forskel mellem ICCS 2022 og ICCS 2016.

Nederste del af tabellen er sorteret efter faldende resultat.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Skala for fordele ved arbejdskraftens fri bevægelighed i Europa efter køn, socioøkonomi og testniveau

I tabel 2.6abc vises ligheder og forskelle i resultater på skalaen for positive opfattelser af fri bevægelighed i Europa på baggrund af en opdeling af eleverne i grupper efter:

- Køn (dreng/piger)
- Socioøkonomi (over/under det nationale gennemsnit for socioøkonomi på et indeks baseret på forældres uddannelse og arbejde samt antal bøger i hjemmet)
- Testniveau (på niveau A eller B/under niveau B på ICCS-skala for kundskaber og færdigheder)

I forhold til opdelingen i piger og drenge ser man enten ingen eller kun meget små forskelle i de to gruppers syn på arbejdskraftens fri bevægelighed i Europa. I over halvdelen af alle lande er der ikke en statistisk signifikant forskel. Der er dog syv lande, hvor kønsforskellen er statistisk signifikant, men i de lande har kønsforskellen skiftende retning. I Kroatien, Bulgarien og Cypern har piger lidt højere gennemsnit end drenge, men i Slovakiet, Sverige, Holland og Norge har drenge lidt højere gennemsnit end piger. Det er dog i næsten samtlige tilfælde med små forskelle på under 1,5 skalapoint. I Danmark er der ingen kønsforskelse overhovedet i synet på arbejdskraftens fri bevægelighed.

Ser man på holdningen til fri bevægelighed ud fra opdelingen efter socioøkonomisk baggrund, er der i langt de fleste lande en tendens til, at unge fra socioøkonomiske baggrunde over gennemsnittet er lidt mere positive i forhold til fri bevægelighed i Europa. Der er dog nogen variation. Kun i Cypern er forskellen på mere end 3 skalapoint, og i nogle lande ses ingen forskel. Det afspejles i det europæiske gennemsnit, hvor der er en forskel på 1,8 skalapoint. I Skandinavien er forskellen størst i Danmark, hvor den med 2 skalapoint ligger tæt på det europæiske gennemsnit, mens den er mindre i Norge (1,4 skalapoint), og der i Sverige ikke er en statistisk signifikant forskel.

Den tydeligste forskel på elevgrupperne ses i forhold til opdelingen efter niveau af kundskaber og færdigheder, hvor gruppen med det højere testgennemsnit i hovedparten af landene er markant mere positive i forhold til

Tabel 2.6a
Skala for fordele ved
arbejdskraftens fri
bevægelighed i Europa efter
køn

	Drenge	Piger	Forskel
Kroatien ²	52	53	1,4
Bulgarien	48	49	1,3
Cypern	48	49	1,0
Litauen	51	52	0,4
Estland	51	51	0,3
Letland ²	48	48	0,3
Slovenien	50	50	0,2
Rumænien	52	52	0,1
Danmark¹	49	49	0,0
Nordrhein-Westfalen ⁵	51	51	-0,1
Polen	50	50	-0,1
Frankrig	53	53	-0,2
Schleswig-Holstein ^{1,5}	51	51	-0,2
Spanien	53	52	-0,4
Italien	54	53	-0,6
Norge ^{2,4}	50	50	-0,7
Malta	51	50	-0,8
Holland ³	50	49	-1,2
Sverige ²	51	50	-1,2
Slovakiet	50	48	-1,7
Gennemsnit	51	50	-0,1

Tabel 2.6b
Skala for fordele ved
arbejdskraftens fri
bevægelighed i Europa efter
socioøkonomi

	Under socioøkonomisk gennemsnit	På eller over socioøkonomisk gennemsnit	
Cypern	47	50	3,1
Malta	49	52	2,9
Rumænien	51	54	2,8
Holland ³	48	51	2,6
Estland	50	52	2,6
Litauen	50	53	2,5
Bulgarien	47	50	2,5
Danmark¹	48	50	2,0
Polen	49	51	1,9
Letland ²	47	49	1,6
Italien	52	54	1,6
Slovakiet	48	50	1,5
Norge ^{2,4}	49	51	1,4
Schleswig-Holstein ^{1,5}	50	51	1,3
Slovenien	49	50	1,1
Kroatien ²	52	53	0,9
Nordrhein-Westfalen ⁵	50	51	0,9
Sverige ²	50	50	0,8
Frankrig	53	53	0,5
Spanien	52	53	0,3
Gennemsnit	50	51	1,8

Tabel 2.6c
Skala for fordele ved
arbejdskraftens fri
bevægelighed i Europa efter
testniveau

	Under niveau B	Niveau A eller B	Forskel
Bulgarien	46	52	6,2
Litauen	48	54	6,0
Cypern	47	52	5,2
Estland	47	52	5,0
Malta	48	53	4,8
Rumænien	50	55	4,5
Letland ²	46	49	3,9
Italien	51	54	3,8
Slovenien	48	51	3,7
Kroatien ²	50	53	3,5
Polen	47	50	3,3
Slovakiet	47	50	3,3
Holland ³	48	51	3,1
Schleswig-Holstein ^{1,5}	49	52	3,0
Nordrhein-Westfalen ⁵	48	51	2,9
Spanien	51	54	2,7
Danmark¹	47	49	2,4
Norge ^{2,4}	48	51	2,2
Sverige ²	48	51	2,0
Frankrig	52	54	1,9
Gennemsnit	48	52	3,7

Hver tabel viser forskellen på de to anførte gruppers resultater, der er sorteret i faldende orden (midterste kolonne minus første kolonne). Forskelle med fed er statistisk signifikante ($p < 0,05$).

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

arbejdskraftens fri bevægelighed. I Bulgarien og Litauen er forskellen på cirka 6 skalapoint, og i yderligere tolv lande er den på mindst 3 skalapoint.

Resultaterne viser på tværs af lande, at elever med et højere niveau af kundskaber og færdigheder om politiske, demokratiske og sociale forhold og emner generelt er markant mere tilbøjelige til at se positivt på spørgsmålet om arbejdskraftens fri bevægelighed i Europa. Omvendt spiller køn næsten ingen rolle, og socioøkonomisk baggrund kun en ret begrænset rolle for opfattelserne af fri bevægelighed.

2.4 Regulering af arbejdskraftens fri bevægelighed

I forlængelse af temaet om fri bevægelighed undersøger ICCS også de unges holdning til forskellige udsagn om måder at regulere arbejdskraftens fri bevægelighed på, og hvilke begrænsninger der eventuelt bør være på området. Hensigten med at interessere sig for disse aspekter er at få en mere nuanceret viden om de unges perspektiver. Der kan for eksempel være fordele ved at give europæerne helt frie muligheder for at bevæge sig og arbejde på tværs af lande, men omvendt kan den frihed potentielt også have negative konsekvenser, som eventuelt kan undgås med visse restriktioner eller reguleringer. Desuden kan nogle elever have den holdning, at en vis regulering af arbejdskraftens europæiske mobilitet per definition er at foretrække.

I denne sammenhæng skal eleverne således vurdere, i hvilken grad de er enige i, at der bør være begrænsninger eller regulering i forbindelse med arbejdskraftens bevægelighed, ved at forholde sig til følgende udsagn (*meget enig, enig, uenig, meget uenig*):

- Borgere fra lande i Europa skal have begrænset frihed til at arbejde overalt i Europa
- Friheden for borgere fra lande i Europa til at arbejde i et andet land i Europa bør reguleres af aftaler imellem de enkelte lande
- Når borgere fra lande i Europa søger arbejde i et andet europæisk land, bør de søge om en tilladelse til at arbejde, ligesom folk skal, når de kommer fra lande uden for Europa

Det danske gennemsnit på skalaen for begrænsninger eller regulering er med 50,8 skalapoint lidt over det europæiske gennemsnit, som er 49,9 skalapoint (se tabel 2.7). I Danmark er de unge således en anelse mere tilbøjelige til at gå ind for begrænsninger og regulering af arbejdskraftens fri bevægelighed end unge fra de fleste andre deltagende lande. 71 procent af de danske unge har enten svaret *meget enig* eller *enig* i forhold til, at aftaler mellem landene bør reguleres, mens 74 procent mener, at borgerne i Europa bør søge om arbejdstilladelse. En klart mindre andel på 51 procent mener, at europæiske borgere bør have en begrænset frihed til at arbejde i Europa. Det er på dette spørgsmål om en begrænset frihed, at de danske unge adskiller sig mest markant fra det europæiske gennemsnit (40 procent). På de to øvrige udsagn ligger det danske resultat tættere på det europæiske gennemsnit.

De danske unge placerer sig i den største gruppe af i alt ti lande, som afviger med mindre end 1 skalapoint fra det europæiske gennemsnit. Også de svenske unge placerer sig i denne gruppe, men ligger en lille smule under det europæiske gennemsnit og har således en lidt mindre restriktiv tilgang end de danske. Norge adskiller sig i mere bemærkelsesværdig grad fra Danmark og Sverige ved at ligge markant over det europæiske gennemsnit, nemlig 3,1 skalapoint over. Det er altså i Norge, man finder den mest udbredte tilslutning blandt unge til at regulere arbejdskraftens fri bevægelighed. I den modsatte ende af skalaen er det kun i Italien, at gennemsnittet er mere end 3 skalapoint under det europæiske gennemsnit for tilslutning til regulering.

I et bredere europæisk perspektiv må det konstateres, at de unges opfattelser af på den ene side fordele ved fri bevægelighed og på den anden side holdninger til mulige reguleringer af fri bevægelighed ikke altid optræder som hinandens modsætninger. Det tyder på, at mange unge forholder sig til de to temaer ud fra forskellige præmisser. Undtagelsen er Italien, hvor de unge i højest grad ser fordele og i mindst grad ser behov for regulering eller restriktioner. I andre lande kan man imidlertid se eksempler på andre mønstre. For eksempel ligger Frankrig relativt højt på begge skalaer. I Danmark følges de to temaer også ad, men på den omvendte måde af Italien, idet de unge ligger under gennemsnittet med hensyn til fordele ved fri bevægelighed og lidt over med hensyn til at indføre reguleringer. De danske unge er samlet set lidt mere skeptiske over for arbejdskraftens fri bevægelighed end elever fra de øvrige europæiske lande.

Tabel 2.7
Skala for regulering af arbejdskraftens fri
bevægelighed

	Resultat	Over/under gennemsnit
Norge ^{2,4}	53,0	3,1
Slovenien	52,8	2,9
Malta	52,5	2,6
Cypern	51,9	2,0
Frankrig	51,9	2,0
Danmark ¹	50,8	0,9
Bulgarien	49,9	0,0
Spanien	49,8	-0,1
Kroatien ²	49,7	-0,2
Holland ³	49,6	-0,2
Sverige ²	49,6	-0,3
Litauen	49,6	-0,3
Slovakiet	49,4	-0,5
Estland	49,3	-0,6
Letland	49,3	-0,6
Nordrhein-Westfalen ⁵	48,7	-1,2
Rumænien	48,0	-1,8
Schleswig-Holstein ^{1,5}	47,9	-2,0
Polen	47,5	-2,3
Italien	46,4	-3,5
Gennemsnit	49,9	

Tabellen er sorteret efter faldende resultat.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Skala for regulering af arbejdskraftens fri bevægelighed i Europa efter køn, socioøkonomi og testniveau

I tabel 2.8abc vises ligheder og forskelle i resultater på skalaen for regulering af fri bevægelighed i Europa på baggrund af en opdeling af eleverne i grupper efter:

- Køn (dreng/piger)
- Socioøkonomi (over/under det nationale gennemsnit for socioøkonomi på et indeks baseret på forældres uddannelse og arbejde samt antal børn i hjemmet)
- Testniveau (på niveau A eller B/under niveau B på ICCS-skala for kundskaber og færdigheder)

Det er et gennemgående træk på tværs af alle lande, at drenge går mere ind for begrænsninger i arbejdskraftens fri bevægelighed end piger. Denne tydelige kønsforskel er lidt overraskende, når den ses i lyset af, at der ikke er nogen kønsforskel på skalaen for positive opfattelser af fri bevægelighed (se foregående afsnit), hvor drenge og piger i de fleste lande udtrykker ens holdninger. Forskellene på drenge og pigers opfattelser er i gennemsnit 2,0 skalapoint, og tendensen til højere gennemsnit for drenge er entydig, idet forskellen er statistisk signifikant i alle lande med undtagelse af den tyske delstat Schleswig-Holstein.

I Skandinavien varierer kønsforskellen. I Danmark er den blandt de mindste overhovedet (0,8 skalapoint). I Norge er den mere gennemsnitlig, nemlig på 1,9 skalapoint. Sverige skiller sig ud med en markant forskel på 3,3 skalapoint, hvilket samtidig er den største kønsforskel på denne skala overhovedet. Denne skandinaviske variation placerer de tre skandinaviske lande forskelligt i forhold til de øvrige lande.

Den store svenske forskel skyldes primært de svenske piger, der i mindre grad end de danske og især norske elever går ind for begrænsninger af den fri bevægelighed. Ser man på de danske og svenske drenge, har de det samme gennemsnit, mens forskellen på de to landes pigegrupper er på 2,4 skalapoint, idet de danske går betydeligt mere ind for begrænsninger end de svenske. Det er imidlertid de norske piger, der mest af alle piger i Skandinavien går ind for begrænsninger. De har et gennemsnit, der er 4,1 skalapoint høje-

re end de svenske piger. De norske drenge har ligeledes det højeste gennemsnit på skalaen i Skandinavien. De skandinaviske landes kønsopdelte resultater viser således både lighedstræk (drengenes gennemsnit er højere end pigernes) og forskelle (pigernes gennemsnit varierer betydeligt).

Selv om den norske kønsforskel er relativt gennemsnitlig og dermed ikke så bemærkelsesværdig i sig selv, er det norske resultat alligevel noget særligt, fordi både norske drenge og piger går markant mere ind for begrænsninger end de tilsvarende europæiske gennemsnit.

Gennemsnitligt i Europa er der en forskel på 1,5 skalapoint imellem unge fra socioøkonomiske baggrunde, der henholdsvis er under eller over det nationale gennemsnit, idet der er en relativt ensartet tendens til, at den socioøkonomisk mest privilegerede gruppe i lidt mindre grad går ind for begrænsninger. I langt de fleste lande er forskellen statistisk signifikant, men typisk også mindre end 2 skalapoint. Man finder kun én markant forskel på mere end 3 skalapoint, nemlig i Sverige. Set som samlet resultat er der tale om en forholdsvis beskeden sammenhæng med socioøkonomi. Det skal dog siges, at tendensen er klar i den forstand, at der er en fælles europæisk tendens på tværs af alle lande til højere tilslutning til at regulere fri bevægelighed blandt unge med lavere socioøkonomisk baggrund. De eneste undtagelser er de få lande, hvor forskellen ikke er statistisk signifikant.

Ser man på resultaterne efter opdelingen af elever efter deres niveau af kundskaber og færdigheder, viser det sig, at elevgruppen med det lavere testgennemsnit i alle lande går mere ind for regulering af fri bevægelighed. I alle lande er forskellen på grupperne også statistisk signifikant. Endnu mere afgørende er, at forskellen i næsten alle lande er markant og på mere end 3 skalapoint. I nogle lande er forskellen på over 6 skalapoint. Dette gentager således fundet fra skalaen om fri bevægelighed, at holdningerne i størst grad har sammenhæng med niveauet for kundskaber og færdigheder (viden om samfundsforhold, politik og demokrati). Elevgruppen med højest testgennemsnit går således både markant mere ind for fri bevægelighed og i markant grad mindre ind for restriktioner af fri bevægelighed.

Sammenhænge med køn og socioøkonomi er på tværs af landene generelt beskedne, men i forhold til kundskabsniveauet ses en betydelig forskel, der går igen i alle lande og i de fleste lande også må betegnes som markant.

Tabel 2.8a
Skala for regulering af
arbejdskraftens fri
bevægelighed efter køn

	Dreng Piger Forskel		
Schleswig-Holstein ^{1,5}	48	48	-0,6
Danmark¹	51	50	-0,8
Cypern	53	51	-1,2
Holland ³	50	49	-1,5
Rumænien	49	47	-1,6
Nordrhein-Westfalen ⁵	49	48	-1,6
Slovakiet	50	48	-1,8
Slovenien	54	52	-1,9
Norge ^{2,4}	54	52	-1,9
Kroatien ²	51	49	-1,9
Letland ²	50	48	-2,0
Malta	54	51	-2,1
Spanien	51	49	-2,3
Estland	50	48	-2,3
Polen	49	46	-2,3
Italien	48	45	-2,4
Frankrig	53	51	-2,4
Litauen	51	48	-2,5
Bulgarien	51	48	-2,9
Sverige ²	51	48	-3,3
Gennemsnit	51	49	-2,0

Tabel 2.8b
Skala for regulering af
arbejdskraftens fri
bevægelighed efter
socioøkonomi

	Under socioøkonomisk gennemsnit På eller over socioøkonomisk gennemsnit		
Cypern	52	52	-0,3
Slovenien	53	53	-0,5
Letland ²	50	49	-0,5
Malta	53	52	-0,5
Estland	50	49	-0,7
Danmark¹	51	50	-1,0
Kroatien ²	50	49	-1,1
Frankrig	53	51	-1,2
Litauen	50	49	-1,2
Italien	47	46	-1,3
Polen	48	47	-1,6
Spanien	51	49	-1,6
Norge ^{2,4}	54	52	-1,7
Slovakiet	50	49	-1,9
Nordrhein-Westfalen ⁵	50	48	-1,9
Bulgarien	51	49	-2,1
Schleswig-Holstein ^{1,5}	49	47	-2,2
Holland ³	51	48	-2,2
Rumænien	49	47	-2,8
Sverige ²	52	48	-3,5
Gennemsnit	51	49	-1,5

Tabel 2.8c
Skala for regulering af
arbejdskraftens fri
bevægelighed efter testniveau

	Under niveau B Niveau A eller B Forskel		
Letland ²	51	48	-2,4
Slovenien	54	52	-2,5
Cypern	53	50	-2,6
Danmark¹	53	50	-2,6
Malta	54	51	-2,7
Kroatien ²	52	49	-3,6
Frankrig	54	51	-3,8
Slovakiet	52	48	-3,9
Norge ^{2,4}	56	52	-4,1
Nordrhein-Westfalen ⁵	52	47	-4,1
Estland	53	48	-4,3
Holland ³	52	48	-4,4
Litauen	52	48	-4,4
Polen	51	47	-4,5
Bulgarien	52	47	-4,7
Schleswig-Holstein ^{1,5}	52	47	-5,0
Rumænien	51	45	-5,1
Spanien	53	48	-5,6
Sverige ²	54	48	-6,1
Italien	51	44	-6,6
Gennemsnit	53	48	-4,1

Hver tabel viser forskellen på de to anførte gruppers resultater, der er sorteret i faldende orden (midterste kolonne minus første kolonne).
Forskelle med fed er statistisk signifikante ($p < 0,05$).

- 1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler
2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen
3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler
4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark
5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

2.5 Positive opfattelser af Europas fremtid

I de følgende afsnit skal der ses nærmere på de unges forestillinger om Europas fremtid. Det gøres med henblik på både at give en indsigt i deres forventninger til det europæiske fællesskab og deres opfattelser af ting, som måtte udfordre fællesskabet. De unges forestillinger om fremtiden reflekterer desuden, hvordan de forstår samtiden og herunder, hvilke udviklingsmuligheder de ser i samtidens forskellige tendenser. I den forstand beskriver resultaterne af dette tema de unges oplevelser af livet i Europa i en bred og mere abstrakt tidshorisont. I årene op til foråret 2022, hvor det europæiske modul blev gennemført, var der usædvanligt mange krisetendenser, som rakte fra klimaforandringer over covid-19-pandemien til Ruslands invasion af Ukraine i februar 2022. Dette tema giver således en vigtig indsigt i, hvordan unge elever på 8. klassetrin oplever livet i Europa i en krisetid.

Dette tema belyses ud fra to forskellige perspektiver på Europas fremtid. I det ene skal eleverne vurdere mulige positive scenarier, og i det andet skal de vurdere mulige negative scenarier. Begge typer af scenarier vedrører Europa og det europæiske fællesskab i fremtiden. De kommende afsnit præsenterer resultaterne af disse to aspekter.

Det positive perspektiv tager udgangspunkt i de følgende seks udsagn, hvor eleverne skal vurdere, om de betragter de anførte positive scenarier som noget *meget sandsynligt*, *sandsynligt*, *usandsynligt* eller *meget usandsynligt*:

- Der vil være stærkere samarbejde mellem europæiske lande
- Der vil være fred i Europa
- Der vil være mindre forurening af luft og vand i Europa
- Demokrati vil være styrket i Europa
- Fattige mennesker vil have mere adgang til sundhedspleje
- Der vil være flere kvinder blandt de ledende politikere

Resultaterne viser (se tabel 2.9), at de danske unges forventning om en positiv udvikling i Europa ligger over det europæiske gennemsnit. Det danske gennemsnit er 51,5 skalapoint mod det europæiske gennemsnit på 50. I Sverige er den positive indstilling lidt højere end i Danmark, men i øvrigt placerer Danmark og Sverige sig i den lille gruppe af fire lande, hvor de unge har de største forventninger til livet i Europa. Det norske resultat ligger derimod noget lavere og på niveau med det europæiske gennemsnit.

Tabel 2.9
Skala for positive opfattelser af Europas fremtid

	Resultat	Over/under gennemsnit
Malta	52,7	2,7
Sverige ²	52,1	2,1
Rumænien	52,1	2,1
Danmark ¹	51,5	1,5
Italien	50,9	1,0
Holland ³	50,9	0,9
Cypern	50,9	0,9
Estland	50,8	0,8
Litauen	50,7	0,8
Letland ²	50,2	0,3
Norge ^{2,4}	49,9	-0,1
Spanien	49,8	-0,1
Slovenien	49,8	-0,1
Frankrig	48,9	-1,1
Nordrhein-Westfalen ⁵	48,8	-1,1
Schleswig-Holstein ^{1,5}	48,7	-1,2
Polen	48,7	-1,3
Bulgarien	48,1	-1,9
Kroatien ²	47,5	-2,4
Slovakiet	46,0	-3,9
Gennemsnit	50,0	

Tabellen er sorteret efter faldende resultat.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Spredningen mellem de forskellige europæiske lande er meget lille på denne skala, hvor langt de fleste lande placerer sig relativt tæt på gennemsnittet. Den laveste forventning til positiv udvikling i Europa findes blandt elever i visse dele af Østeuropa, Tyskland og Frankrig.

Andelen af danske unge, der opfatter de seks opstillede scenarier som noget enten *meget sandsynligt* eller *sandsynligt*, ligger på de fleste udsagn cirka 10 procentpoint højere end det europæiske gennemsnit. De danske elever mener, at det mest sandsynlige er øget europæisk samarbejde (95 procent), og det mindst sandsynlige er, at der vil være fred i Europa (61 procent). Disse to udsagn ligger også i top og bund, når man ser på de samlede europæiske gennemsnit, der er henholdsvis 87 procent og 55 procent. Som nævnt ovenfor var krigen i Ukraine relativt ny ved gennemførelsen af ICCS i foråret 2022, så de unges holdninger til sandsynligheden for fred kan ses i den kontekst.

2.6 Negative opfattelser af Europas fremtid

Dette afsnit handler om de unges syn på hypotetiske negative scenarier for Europas fremtid. Det supplerer således det foregående afsnit om positive fremtidsscenarier for Europa ved nu at ændre perspektivet til at fokusere på en række udfordringer og potentielle problemer.

Eleverne præsenteres for syv forskellige udsagn, hvor de bliver bedt om at tilkendegive deres holdning til mulige negative scenarier ved at benytte svarmulighederne *meget sandsynligt*, *sandsynligt*, *usandsynligt* eller *meget usandsynligt*. Som sådan handler det altså også her om elevernes vurdering af sandsynligheden for, at forskellige ting vil være tilfældet i fremtiden. De syv udsagn er:

- Der vil være mere racisme
- Terrorisme vil være en større trussel i Europa
- Der vil være større økonomisk forskel på rige og fattige lande i Europa
- Der vil være større fattigdom og arbejdsløshed i Europa
- Politiske beslutninger vil i stigende grad være påvirket af små grupper af rige mennesker
- Der vil være mere religiøs intolerance
- Der vil være flere smitsomme sygdomme (f.eks. mæslinger, covid-19)

På denne skala skiller de danske unge sig på markant vis ud, idet de betragter disse negative scenarier som relativt lidt sandsynlige. Det danske gennemsnit er således 3,8 skalapoint under det europæiske gennemsnit (se tabel 2.10). Danske piger og drenge har identiske gennemsnit. Også eleverne i Norge og Sverige har gennemsnit, der ligger mere end 1 skalapoint under det europæiske gennemsnit, og de ser altså også disse scenarier som mindre sandsynlige end gennemsnittet. I skalaens anden ende findes de mest pessimistiske elever i Cypern og Slovenien, der begge har gennemsnit på mere end 3 skalapoint over det europæiske gennemsnit. På denne skala ses en relativt klar geografisk opdeling, idet lande med gennemsnit over det gennemsnitlige niveau for hele Europa primært findes i Sydeuropa.

Ser man på de underliggende procentfordelinger for disse fremtidsscenarioer, ligger de danske elever i gennemsnit 12 procentpoint under gennemsnittet for summen af *meget sandsynligt* og *sandsynligt*. Kun i forhold til udsagnet om kommende religiøs intolerance er de danske unge lidt over gennemsnittet (5 procentpoint). På tværs af alle lande er det mest sandsynlige kendetegn for fremtiden ifølge de unge, at der vil være større ulighed (større økonomisk forskel på rige og fattige lande). I forhold til disse seks udsagn betragter i gennemsnit 46 procent af de danske unge dem som mere eller mindre sandsynlige, mens 54 procent betragter dem som mere eller mindre usandsynlige. Indholdet i de anvendte udsagn er med andre ord noget, der deler vandene, hvilket altså ikke mindst kendetegner de danske resultater.

Som sådan er den samlede konklusion på dette og det foregående afsnit, at de danske unge på den ene side ser positive scenarier som noget mere sandsynligt end gennemsnittet, og at de på den anden side ser negative scenarier som noget markant mindre sandsynligt end gennemsnittet. Piger og drenge har stort set identiske opfattelser af disse forhold i Danmark, både på den ene og den anden skala.

Tabel 2.10
Skala for negative opfattelser af Europas fremtid

	Resultat	Over/under gennemsnit
Cypern	53,6	3,8
Slovenien	52,8	3,1
Frankrig	52,6	2,8
Bulgarien	51,9	2,1
Malta	51,8	2,0
Slovakiet	51,5	1,7
Spanien	50,8	1,1
Italien	50,7	0,9
Rumænien	50,5	0,7
Nordrhein-Westfalen ⁵	49,9	0,1
Schleswig-Holstein ^{1,5}	49,5	-0,3
Letland ²	48,5	-1,2
Polen	48,5	-1,3
Norge ^{2,4}	48,4	-1,4
Litauen	47,9	-1,9
Sverige ²	47,9	-1,9
Kroatien ²	47,8	-2,0
Estland	47,5	-2,3
Holland ³	47,4	-2,4
Danmark¹	46,0	-3,8
Gennemsnit	49,8	

Tabellen er sorteret efter faldende resultat.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

3 De unge EU-borgere

Dette kapitel fokuserer på de unges opfattelser og holdninger i forhold til EU. De to første afsnit vedrører henholdsvis de unges forventninger om i fremtiden at deltage i europæiske valg og deres grad af tillid til EU's bærende institutioner. Derefter følger to afsnit, der henholdsvis undersøger de unges syn på mulige fordele ved EU og deres holdninger til potentielle problemer ved EU som politisk samarbejde.

3.1 Forventet europæisk valgdeltagelse

Retten til at stemme til Europa-Parlamentet udgør en af de mest grundlæggende demokratiske rettigheder for unionens borgere, hvis man betragter EU og unionsborgerskabet som et politisk fællesskab. Derfor er valget og valgdeltagelse til europæiske valg også et genkommende tema i ICCS-undersøgelserne, hvor det i ICCS 2022 indgår som en tilføjelse til undersøgelsen af de unges forventninger om at deltage i lokale og nationale valg. Dette afsnit fokuserer på de unges forventning om at stemme ved valg til Europa-Parlamentet, men som kontekst og sammenligning inddrages også resultater for de unges forventning om at stemme til nationale valg.

Eleverne bliver spurgt, hvor meget de forventer, at de som voksne vil stemme til valg. De kan svare, at det vil de *helt sikkert*, *nok*, *nok ikke*, *helt sikkert ikke*, når det gælder valg til:

- Europa-Parlamentet
- Folketinget (eller tilsvarende nationalt parlament)

I tabel 3.1 er resultaterne gjort op på den måde, at tabellen viser den samlede andel af unge i hvert land, der enten *helt sikkert* eller *nok* vil stemme som voksne. Resultaterne afspejler således unge med en mere eller mindre positiv forventning om at stemme. Tabellen kombinerer resultater fra ICCS 2022 med resultater fra ICCS 2016 og 2009.

Andelen af danske unge med en forventning om at stemme til europæiske valg ligger på 69 procent, hvilket er 7 procentpoint over gennemsnittet i Europa, der er på 62 procent. Rumænien skiller sig ud med den højeste forventning på 75 procent, mens Danmark ligger i en gruppe med Italien, Frankrig, Sverige og Spanien, hvor niveauet er 70 procent $\pm$ 1 procentpoint. På tværs af landene er der en ret betydelig variation fra de 75 procent i Rumænien til den laveste forventning på 49 procent i Estland og Letland.

Til sammenligning var den faktiske valgdeltagelse blandt voksne ved valg i Danmark til Europa-Parlamentet 56 procent i 2014 og 66 procent i 2019.

Forventet europæisk valgdeltagelse over tid

Ser man på de danske resultater over tid, er de på flere måder ganske bemærkelsesværdige. For det første kan man se, at der hen over ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009 er ret store forskelle og skift i den forventede valgdeltagelse til europaparlamentsvalg (henholdsvis 69, 77 og 54 procent). Der var med andre ord en meget betydelig positiv forskel i ICCS 2016 sammenlignet med ICCS 2009 (plus 23 procentpoint). Udviklingen i de unges forventning om at stemme fra ICCS 2009 til ICCS 2016 kan således siges at følge tendensen i voksnes faktiske stigende valgdeltagelse. Selv om Danmark skilte sig ud med størst fremgang i ICCS 2016, sås det på tværs af mange lande i den undersøgelse, at de unge var blevet mere indstillede på at stemme til europæiske valg.

I ICCS 2022 er der omvendt en betydelig negativ forskel i Danmark, når der sammenlignes med ICCS 2016 (minus 9 procentpoint). Også her er det værd at bemærke, at nedgangen i ICCS 2022 er en tendens, der viser sig klart i alle de lande i Europa, der har deltaget i alle tre ICCS-undersøgelser (med Estland som den eneste klare undtagelse). Den danske og svenske nedgang på henholdsvis 9 og 7 procentpoint ligger meget tæt på den gennemsnitlige nedgang på 7 procentpoint. Som sådan er de danske og svenske resultater i den kontekst ikke specielt bemærkelsesværdige, da nedgangen i flere lande er betydeligt større.

På tværs af landene viser resultaterne over tid en klar tendens til fremgang fra ICCS 2009 til ICCS 2016 og efterfølgende tilbagegang fra ICCS 2016 til ICCS 2022. Selv om fremgang og tilbagegang optræder med lidt forskellig styrke, er det bemærkelsesværdigt, at der ses så fælles træk på tværs af Europa. Som kontekst kan det tilføjes, at de europæiske valgår tilbage i tid var 2009, 2014 og 2019. Det er således kun i 2009, at ICCS faldt sammen med et europæisk valgår, men ICCS 2009 blev gennemført før valgets afholdelse.

Hovedresultatet er, at i ICCS 2022 er de danske unges forventede europæiske valgdeltagelse faldende, men den er fortsat høj i europæisk sammenhæng. Den faldende tendens ses på tværs af lande.

Sammenligning med national valgdeltagelse

Ser man på de nationale valg, udviser danske unge med en andel på 91 procent den største forventning om at stemme, om end Sverige og Frankrig, begge med 90 procent, ligger på samme niveau. Den laveste forventning findes i Letland, hvor 57 procent forventer at stemme. Sammenlignet med forventningen om valgdeltagelse ved europæiske valg er de danske unges forventning om at stemme ved nationale valg langt mere stabil over tid, og der er langt mindre forskelle imellem de tre ICCS-undersøgelser, hvor den laveste forventning på 89 procent sås i ICCS 2009, og den højeste forventning på 94 procent sås i ICCS 2016.

I forhold til de nationale valg er udviklingen over tid temmelig varierende i de sammenlignelige lande, men til trods for det er der i ICCS 2022 en bemærkelsesværdig fælles tendens til en faldende forventning om at stemme. Faldets størrelse varierer, men i gennemsnit ses næsten det samme fald i forventet valgdeltagelse i ICCS 2022, både når det gælder nationale og europæiske valg (henholdsvis minus 9 og 7 procentpoint).

På tværs af alle landene er det mindre andele af de unge, der forventer at stemme til europæiske valg end til nationale valg. I gennemsnit er forskellen på 16 procentpoint. I Danmark er forskellen 22 procentpoint, og i Sverige 20 procentpoint, hvilket gør de to lande til de lande, hvor der er den største forskel. De danske og svenske elever kendetegnes dog samtidig ved at have nogle af de højeste forventninger overhovedet i forhold til at stemme til de to valg.

Ved folketingsvalg i Danmark lå valgdeltagelsen på 84 procent i 2022, 85 procent i 2019 og 86 procent i 2015. Historisk har valgdeltagelsen i Danmark været både lavere og højere end ved disse tre valg. Som sådan afspejler forskellen i de danske unges forventninger til valgdeltagelse i henholdsvis europæisk og national sammenhæng relativt præcist de faktiske forskelle i voksnes valgdeltagelse.

Sammenfattende viser resultaterne af ICCS 2022 på tværs af landene en faldende forventning om at stemme til både nationale og europæiske valg, når der sammenlignes med ICCS 2016.

Tabel 3.1
Procenttabel for forventet valgdeltagelse som voksen

	Stemme til europaparlamentsvalg						Stemme til nationalt parlamentsvalg						Forskelt
	Procent			Forskelle			Procent			Forskelle			EP-valg versus nationalt valg
	2022	2016	2009	2022- 2016	2016- 2009	2022- 2009	2022	2016	2009	2022- 2016	2016- 2009	2022- 2009	
Italien	71	82	78	-11	4	-7	84	90	88	-6	2	-4	-13
Sverige ²	70	77	63	-7	14	7	90	93	85	-3	8	5	-20
Danmark ¹	69	77	54	-9	23	15	91	94	89	-2	5	2	-22
Litauen	59	70	58	-11	12	1	80	88	88	-7	0	-7	-21
Malta	57	69	60	-12	9	-3	71	85	86	-13	-1	-15	-14
Bulgarien	54	65	55	-11	9	-2	72	79	69	-6	10	3	-19
Estland	49	35	30	14	5	19	68	77	73	-10	5	-5	-19
Letland ²	49	56	62	-7	-6	-13	57	78	77	-20	0	-20	-8
Gennemsnit	60	66	58	-7	9	2	77	85	82	-9	4	-5	-17
2022 og 2016													
Nordrhein-Westfalen ⁵	63	61	-	1	-	-	73	72	-	1	-	-	-10
Kroatien ²	63	76	-	-12	-	-	76	88	-	-12	-	-	-13
2022 og 2009													
Spanien	69	-	68	-	-	1	81	-	85	-	-	-4	-12
Polen	64	-	50	-	-	14	86	-	77	-	-	8	-21
Slovakiet	57	-	64	-	-	-7	73	-	75	-	-	-2	-17
Cypern	55	-	59	-	-	-4	66	-	75	-	-	-9	-11
Slovenien	50	-	43	-	-	7	75	-	81	-	-	-5	-25
2022													
Rumænien	75	-	-	-	-	-	84	-	-	-	-	-	-9
Frankrig	71	-	-	-	-	-	90	-	-	-	-	-	-19
Schleswig-Holstein ^{1,5}	66	-	-	-	-	-	78	-	-	-	-	-	-11

Tabellen er sorteret efter faldende procentandele for 2022 inden for hver gruppe lande.

Der findes ikke data for Holland og Norge til tabellen om valg til Europa-Parlamentet.

Procentandelene er for de elever, der enten har svaret, at de *helt sikkert vil* eller *nok vil* stemme til de anførte valg som voksne.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

3.2 Tillid til EU's institutioner

Moderne europæiske politiske systemer er funderet på principper om retsstaten og magtens tredeling og mere generelt på institutioner med repræsentativt demokrati. Det indebærer, at den politiske magt i vid udstrækning er blevet overdraget til folkevalgte repræsentanter i lovgivende forsamlinger med videre. For demokratiets borgere betyder det, at de befinder sig i en position, hvor det er afgørende, at de kan have tillid til, at politiske beslutninger er retfærdige, lovlige og til gavn for det alment bedste. Af samme grund er det lige så afgørende, at borgerne udvikler en passende grad af kritisk indstilling i forhold til at undgå magtmisbrug, korruption og nepotisme og dermed har en rolle som kritisk kontrolfunktion.

Spørgsmålet om, i hvilken grad unge og opvoksede borgere har tillid (eller mistillid) til de politiske institutioner og andre aktører i samfundet, er derfor også et genkommende og vigtigt tema i ICCS-undersøgelserne. I det europæiske modul i ICCS handler det om tilliden til de institutioner, der kan siges at være de mest grundlæggende i forhold til Danmarks medlemskab af EU. Eleverne bliver således bedt om at forholde sig til, om de *fuldstændig, ret meget, lidt* eller *slet ikke* har tillid til:

- Europa-Kommissionen
- Europa-Parlamentet

I tabel 3.2 præsenteres resultaterne på den måde, at tabellen viser de samlede andele i procent i hvert land, der har enten *fuldstændig* eller *ret meget* tillid til de to institutioner. Tabellen er sorteret faldende efter procentandelen af positive svar i 2022 i forhold til tillid til Europa-Kommissionen. Svarene i forhold til Europa-Parlamentet udviser dog næsten den samme 'rangorden'.

Unge i Danmark, Litauen og Sverige udviser mest tillid til disse to institutioner med procentandele, der alle ligger imellem 73 og 79 procent. For begge institutioner ligger de svenske unge nogle få procentpoint højere end de litauiske og danske. Den laveste tillid i forhold til begge institutioner finder man i Cypern, Bulgarien og Slovenien, hvor procentandelene ligger mellem 51 og 53 procent. Spørgsmålene om tillid til Europa-Kommissionen og til Europa-Parlamentet er ikke blevet anvendt i Norge.

Det kan bemærkes, at svarkategorien *ret meget* er langt den mest anvendte. I Danmark er det for eksempel for begge institutioners vedkommende cirka 58 procent af de unge, der har benyttet den svarkategori. I den forstand

Tabel 3.2
Procenttabel for tillid til EU-institutioner

	Europa-Kommissionen						Europa-Parlamentet					
	Procent			Forskelle			Procent			Forskelle		
	2022	2016	2009	2022-	2016-	2022-	2022	2016	2009	2022-	2016-	2022-
				2016	2009	2009				2016	2009	2009
Sverige ²	78	73	66	5	7	12	79	75	69	3	6	10
Litauen	75	80	66	-5	14	9	75	82	70	-7	12	6
Danmark ¹	73	71	60	2	12	14	76	75	63	1	12	13
Italien	68	75	75	-7	0	-7	70	75	79	-5	-4	-9
Estland	66	64	54	1	11	12	69	68	58	1	10	10
Malta	59	70	61	-11	8	-2	61	72	62	-11	10	-1
Bulgarien	53	66	60	-13	6	-7	53	69	63	-16	6	-10
Gennemsnit	67	71	63	-4	8	4	69	74	66	-5	8	3
2022 og 2016												
Nordrhein-Westfalen ⁵	71	72	-	-1	-	-	72	73	-	-2	-	-
Kroatien ²	55	65	-	-10	-	-	57	68	-	-10	-	-
Holland ³	ikke data	70	-	-	-	-	76	71	-	5	-	-
2022 og 2009												
Letland ²	59	-	49	-	-	10	60	-	51	-	-	8
Spanien	57	-	61	-	-	-4	59	-	63	-	-	-4
Slovakiet	55	-	55	-	-	0	58	-	57	-	-	1
Polen	55	-	49	-	-	5	56	-	49	-	-	7
Slovenien	53	-	59	-	-	-6	53	-	58	-	-	-5
Cypern	52	-	45	-	-	7	51	-	44	-	-	7
2022												
Schleswig-Holstein ^{1,5}	72	-	-	-	-	-	73	-	-	-	-	-
Rumænien	69	-	-	-	-	-	68	-	-	-	-	-
Frankrig	54	-	-	-	-	-	56	-	-	-	-	-

Tabellen er sorteret efter faldende procentandele for 2022 inden for hver gruppe lande.

Procentandelene er for de elever, der enten har *fuldstændig* eller *ret meget* tillid til institutionerne.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

skal de meget høje samlede procentandele ikke ses som udtryk for, at meget store andele udviser *fuldstændig* tillid.

Ser man på udviklingen over tid i den samlede periode fra ICCS 2009 til ICCS 2022, er der for begge institutioner størst fremgang i tillid i Danmark, Sverige og Estland (henholdsvis 14, 12 og 12 procentpoint for Europa-Kommissionen og 13, 10 og 10 procentpoint for Europa-Parlamentet). I alle tre lande er stigningen dog primært sket fra ICCS 2009 til ICCS 2016.

Det kendetegner mere generelt ICCS 2022-resultaterne sammenlignet med ICCS 2016, at der i nogle lande er sket et markant fald i tillid på 10 procentpoint eller mere, nemlig i Bulgarien, Malta og Kroatien. Da tilliden er mere uforandret i flere af de øvrige lande, er der gennemsnitlige fald på 4 og 5 procentpoint for henholdsvis Europa-Kommissionen og Europa-Parlamentet, men der er altså samtidig en betydelig variation.

Det gennemgående mønster i resultaterne viser dog, at der efter en tendens til stigning i ICCS 2016 er en tendens til fald i ICCS 2022. Selv om billedet i enkelte lande afviger, er det samlede billede klart. Det modsvarer således de tendenser, der blev fundet i relation til viljen til at stemme til europæiske valg over tid.

3.3 Fordele ved EU

I dette og det efterfølgende afsnit undersøges de unges opfattelser af og forventninger til EU's betydning. I ICCS 2022 er dette blevet undersøgt ved at præsentere eleverne for i alt ti udsagn om EU. Seks af disse udsagn udtrykker en forventning om noget, der i al almindelighed kan betragtes som positivt, og som understøtter en demokratisk, værdibaseret og økonomisk udvikling i EU. De øvrige fire udsagn kendetegnes ved at udtrykke mere kritiske opfattelser.

Eleverne skal tilkendegive deres grad af enighed i forhold til de positive og negative udsagn om EU. Eleverne er blevet forelagt alle ti udsagn i en blandet rækkefølge, men resultaterne præsenteres som to adskilte skalaer. I dette afsnit behandles de positive scenarier. De mere kritiske scenarier behandles i næste afsnit.

Alle de positive udsagn udtrykker og vedrører fundamentale ting omkring udviklingen af og formålet med EU. De berører generelt emner, der løbende indgår i den offentlige og folkelige debat om, hvordan man som unionsborger forholder sig til ting, der kan betragtes som fordele ved unionen.

Der er i alt seks positive udsagn om EU's mulige betydning for Europa og de europæiske lande, hvor eleverne skal tilkendegive deres grad af enighed som enten *meget enig*, *enig*, *uenig* eller *meget uenig*:

- EU udbreder respekt for menneskerettigheder over hele Europa
- EU passer godt på miljøet
- EU er en fordel for økonomien i de enkelte lande
- EU gør Europa til et sikkert sted at leve
- EU er en god ting, fordi landene har fælles love og regler
- EU udbreder ytringsfrihed

Hvis man først ser på skalar resultatet for ovenstående udsagn om mulige fordele ved EU (se tabel 3.3), ligger det danske gennemsnit på 48,7 skalapoint, hvilket er 1,1 skalapoint under det europæiske gennemsnit på 49,8. Sverige og Norge ligger begge meget tæt på det europæiske gennemsnit og med lidt højere tilslutning end i Danmark. Piger og drenge i Danmark har næsten identiske gennemsnit på denne skala. Det kendetegner de samlede resultater for alle lande, at variationen fra top til bund er ganske begrænset, idet der i toppen ikke er noget land, der afviger med mere end plus 2,7 skalapoint i forhold til gennemsnittet, og i bunden er den største afvigelse fra gennemsnittet 1,9 skalapoint i Malta og Bulgarien.

Et nærmere blik på de underliggende svarfordelinger på disse seks spørgsmål om positive effekter af EU viser, at i forhold til fem af de seks udsagn placerer de danske unge sig med et højere gennemsnit end det samlede gennemsnit for Europa, hvis man opgør resultaterne ved at se på de samlede andele, der enten har svaret *meget enig* eller *enig*. De danske unge ligger kun under gennemsnittet i forhold til at anerkende EU's positive effekt på miljøbeskyttelse. Desuden er der på det udsagn sket et fald i Danmark fra ICCS 2016, hvor den positive andel var på 77 procent, til ICCS 2022, hvor den positive andel er på 66 procent.

I ICCS 2016 blev der også benyttet en skala for dette tema, men den er ikke direkte sammenlignelig med skalaen i ICCS 2022, fordi der er brugt forskellige formuleringer og ændret i antallet af udsagn. Selv om man derfor ikke kan sammenligne direkte, kan man dog som alternativ se på de relative placeringer på skalaerne. Gør man det, kan man konstatere, at den danske placering på skalaen er relativt højere i 2022 end i 2016, hvor de danske unge havde det laveste gennemsnit af alle.

Tabel 3.3
Skala for opfattelser af fordele ved EU

	Resultat	Over/under gennemsnit
Malta	52,4	2,7
Italien	52,2	2,5
Litauen	51,7	1,9
Spanien	51,4	1,6
Rumænien	50,5	0,7
Kroatien ²	50,5	0,7
Slovenien	50,4	0,6
Sverige ²	50,0	0,2
Norge ^{2,4}	50,0	0,2
Estland	49,9	0,2
Frankrig	49,9	0,1
Cypern	49,3	-0,5
Holland ³	49,2	-0,6
Danmark¹	48,7	-1,1
Polen	48,5	-1,2
Nordrhein-Westfalen ⁵	48,5	-1,3
Schleswig-Holstein ^{1,5}	48,3	-1,5
Slovakiet	48,3	-1,5
Letland ²	47,9	-1,9
Bulgarien	47,8	-1,9
Gennemsnit	49,8	

Tabellen er sorteret efter faldende resultat.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

	Mere end 3 point over europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit
	Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit
	1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit
	Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Skala for opfattelser af fordele ved EU efter køn, socioøkonomi og testniveau

I tabel 3.4abc vises ligheder og forskelle i elevernes resultater på skalaen for positive opfattelser af fordele ved EU på baggrund af en opdeling af eleverne i grupper efter:

- Køn (dreng/piger)
- Socioøkonomi (over/under det nationale gennemsnit for socioøkonomi på et indeks baseret på forældres uddannelse og arbejde samt antal bøger i hjemmet)
- Testniveau (på niveau A eller B/under niveau B på ICCS-skala for kundskaber og færdigheder)

På resultaterne opdelt efter køn ses en gennemgående tendens til, at piger har en mindre grad af positiv opfattelse af fordelene ved EU end drenge. I næsten alle lande er kønsforskellen statistisk signifikant. Der synes ikke at være nogen klar geografisk opdeling af lande på skalaen. Den gennemsnitlige kønsforskel er på 1,9 skalapoint. Det er en af de lidt større kønsforskelle i denne undersøgelse. I Skandinavien er kønsforskellen mindst i Danmark med 1,4 skalapoint og størst i Sverige med 2,4 skalapoint. Norge placerer sig midt imellem med en forskel på 1,7 skalapoint. Både i Sverige og Norge er det drengene, der adskiller sig mest fra Danmark ved at være mere positive end de danske drenge. Det gælder dog også, at både de norske og svenske piger er lidt mere positive end de danske.

Ser man på resultaterne på baggrund af opdelingen i grupper, efter om eleverne ligger over/under gennemsnittet på nationale indekser for socioøkonomi, er det generelle europæiske billede, at unge fra den socioøkonomisk mest privilegerede gruppe er lidt mere positive i deres opfattelser af EU. I de fleste lande er forskellen også statistisk signifikant. Den største forskel er dog kun på 2,7 skalapoint, og den socioøkonomiske opdeling giver generelt ikke anledning til markante forskelle. Både i Danmark, Norge og Sverige er forskellen på de to socioøkonomiske gruppers holdninger marginalt mindre end den europæiske gennemsnitlige forskel på 1,2 skalapoint. Positiv holdning til EU har i Skandinavien altså en forholdsvis lille grad af sammenhæng med socioøkonomisk baggrund.

Tabel 3.4a
Skala for opfattelser af fordele
ved EU efter køn

	Drenge	Piger	Forskel
Bulgarien	48	48	-0,3
Kroatien ²	51	50	-0,5
Rumænien	51	50	-0,6
Estland	51	49	-1,1
Cypern	50	49	-1,4
Danmark¹	49	48	-1,4
Polen	49	48	-1,6
Litauen	52	51	-1,6
Letland ²	49	47	-1,7
Norge ^{2,4}	51	49	-1,7
Italien	53	51	-2,1
Nordrhein-Westfalen ⁵	49	47	-2,2
Schleswig-Holstein ^{1,5}	49	47	-2,2
Sverige ²	51	49	-2,4
Spanien	53	50	-2,4
Slovenien	52	49	-2,7
Holland ³	51	48	-2,7
Malta	54	51	-2,7
Frankrig	51	48	-3,0
Slovakiet	50	46	-3,8
Gennemsnit	51	49	-1,9

Tabel 3.4b
Skala for opfattelser af fordele
ved EU efter socioøkonomi

	Under socioøkonomisk gennemsnit	På eller over socioøkonomisk gennemsnit	
Litauen	50	53	2,7
Cypern	48	50	2,1
Estland	49	51	2,0
Letland ²	47	49	2,0
Holland ³	48	50	1,8
Polen	48	49	1,5
Slovakiet	48	49	1,4
Slovenien	50	51	1,3
Schleswig-Holstein ^{1,5}	48	49	1,2
Italien	52	53	1,2
Danmark¹	48	49	1,1
Spanien	51	52	0,9
Sverige ²	50	50	0,8
Norge ^{2,4}	50	50	0,8
Nordrhein-Westfalen ⁵	48	49	0,8
Rumænien	50	51	0,7
Kroatien ²	50	51	0,7
Bulgarien	48	48	0,6
Frankrig	50	50	0,5
Malta	52	53	0,4
Gennemsnit	49	50	1,2

Tabel 3.4c
Skala for opfattelser af fordele
ved EU efter testniveau

	Under niveau B	Niveau A eller B	Forskel
Litauen	50	53	3,0
Estland	48	51	2,5
Letland ²	47	49	2,4
Holland ³	48	50	2,2
Polen	47	49	1,8
Rumænien	50	51	1,7
Kroatien ²	49	51	1,5
Cypern	49	50	1,5
Schleswig-Holstein ^{1,5}	47	49	1,4
Bulgarien	47	49	1,2
Malta	52	53	1,2
Italien	52	53	1,0
Slovakiet	48	49	0,9
Slovenien	50	51	0,8
Spanien	51	52	0,8
Danmark¹	48	49	0,6
Nordrhein-Westfalen ⁵	48	49	0,6
Sverige ²	50	50	0,5
Frankrig	50	50	-0,4
Norge ^{2,4}	50	50	-0,6
Gennemsnit	49	50	1,2

Hver tabel viser forskellen på de to anførte gruppers resultater, der er sorteret i faldende orden (midterste kolonne minus første kolonne). Forskelle med fed er statistisk signifikante ($p < 0,05$).

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

Ser man på elevernes holdninger til EU efter en opdeling i to grupper efter deres niveau for kundskaber og færdigheder, er det i halvdelen af landene sådan, at elevgruppen med det højeste testgennemsnit udviser de mest positive holdninger med en statistisk signifikant forskel til gruppen med lavere testgennemsnit. I den anden halvdel af lande er der ikke statistisk signifikante forskelle. De tre største forskelle findes i Litauen, Estland og Letland (3,0 og 2,5 og 2,4 skalapoint). De tre lande har også nogle af de største forskelle i relation til socioøkonomisk baggrund.

Både i Danmark, Norge og Sverige er elevernes holdninger til fordele ved EU kun i meget beskedent omfang relateret til deres testgennemsnit. Ingen af de skandinaviske landes forskelle er statistisk signifikante.

På tværs af disse tabeller kendetegnes de danske resultater ved at udvise små forskelle. Det er opdelingen efter køn, der viser den største forskel, men selv den er reelt lille. I den forstand fremstår graden af positiv holdning til EU mere som en art fælles og almindelig holdning, der er meget ens for unge på tværs af køn, socioøkonomi og viden.

3.4 Kritiske opfattelser af EU

Som nævnt i det foregående afsnit handler undersøgelsen af de unges opfattelser af EU også om deres svar på en række udsagn, der på en mere kritisk måde omtaler EU som for dyrt, ineffektivt og bureaukratisk, og som beskriver et par potentielt udemokratiske aspekter af EU's måde at fungere på.

Også her er der tale om perspektiver på EU, der både tilbage i tid og aktuelt er relativt omdiskuterede i den offentlige debat om EU og EU's funktionsmåde, der på tværs af europæiske lande ofte spiller en vigtig rolle for mere kritiske syn på EU.

I forhold til dette afsnits fokus på negative opfattelser af EU skal eleverne forholde sig til følgende fire udsagn med svarmulighederne *meget enig*, *enig*, *uenig* eller *meget uenig*:

- EU's institutioner koster for mange penge
- EU's politik påvirkes mest af de rigeste medlemslande
- EU styres mest af embedsmænd, som ikke er valgt af borgerne
- Vedtagelsen af EU's politik tager så lang tid, at EU ikke er effektivt

De danske unges måde at forholde sig til disse udsagn på udgør rent resultatmæssigt et af de mere bemærkelsesværdige danske resultater i det europæiske modul. De danske unge er nemlig de markant mindst enige af alle landes unge i de kritiske beskrivelser af EU (se tabel 3.5). Kun Danmark adskiller sig med mere end 3 point fra gennemsnittet, når det gælder relativt lav tilslutning til disse udsagn. Piger og drenge i Danmark har næsten helt identiske gennemsnit på denne skala.

Dette er en af de skalaer, hvor der ses de mest markante forskelle i Skandinavien, idet Sverige med et skalagennemsnit på 49,0 og Norge med et skalagennemsnit på 51,0 adskiller sig markant fra Danmark med mere kritiske holdninger, men i øvrigt ligger flere lande endnu højere. De mest kritiske opfattelser finder man i Cypern, Bulgarien og Frankrig, men intet land adskiller sig med over 3 skalapoint fra gennemsnittet.

Om den underliggende svarfordeling kan det bemærkes, at i forhold til lige netop disse mere negative udsagn benytter de danske elever i høj grad de to midterste svarmuligheder (*enig*, *uenig*), der typisk benyttes af omkring 90 procent af eleverne, mens kun få benytter svarmulighederne *meget enig* og *meget uenig*. Delt op som de to grader af enighed versus de to grader af uenighed er fordelingen i Danmark præcis 50/50 procent. I forhold til samtlige fire scenarier ligger de danske unge meget langt under gennemsnittet, hvis man ser på den samlede procentandel, der benytter positive svar (altså svarer enten *enig* eller *meget enig*).

Ser man dette i lyset af skalaen om positive udsagn, er det i den relative sammenhæng sådan, at de danske unge er klart mere tilbøjelige til at afvise disse kritiske udsagn om EU, end de er til at tilslutte sig positive udsagn om EU.

Det er klart, at man alt efter politisk ståsted og holdning vil kunne opfatte de forelagte udsagn som udsagn, der enten udtrykker legitim kritik eller er tendentielt populistiske. Uanset hvad er det bemærkelsesværdigt, at de danske elever i mindst grad af alle tilslutter sig udsagnene. Eller, om man vil, mest af alle erklærer sig uenige i dem.

Da disse spørgsmål er nye for ICCS 2022, kan der ikke beskrives resultater over tid.

Tabel 3.5
Skala for kritiske opfattelser af EU

	Resultat	Over/under gennemsnit
Cypern	52,5	2,8
Bulgarien	52,1	2,4
Frankrig	51,9	2,2
Spanien	51,3	1,6
Malta	51,1	1,4
Norge ^{2,4}	51,0	1,3
Slovenien	50,5	0,8
Litauen	49,9	0,2
Rumænien	49,7	0,0
Kroatien ²	49,5	-0,2
Italien	49,3	-0,4
Holland ³	49,1	-0,6
Letland ²	49,1	-0,6
Sverige ²	49,0	-0,7
Nordrhein-Westfalen ⁵	49,0	-0,7
Schleswig-Holstein ^{1,5}	48,9	-0,9
Slovakiet	48,4	-1,3
Estland	48,3	-1,4
Polen	47,6	-2,1
Danmark ¹	45,9	-3,8
Gennemsnit	49,7	

Tabellen er sorteret efter faldende resultat.

1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler

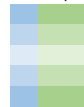
2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen

3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler

4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark

5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

De europæiske lande er farvekodet efter deres forskel til det europæiske gennemsnit.

Mere end 3 point over europæisk gennemsnit

1 til 2,9 point over europæisk gennemsnit

Mindre end 1 points afvigelse fra europæisk gennemsnit

1 til 2,9 point under europæisk gennemsnit

Mere end 3 point under europæisk gennemsnit

Skala for kritiske holdninger til EU opdelt efter køn, socioøkonomi og testresultater

I tabel 3.6abc vises ligheder og forskelle i elevernes resultater på skalaen for kritiske holdninger til EU på baggrund af en opdeling af eleverne i grupper efter:

- Køn (dreng/piger)
- Socioøkonomi (over/under det nationale gennemsnit for socioøkonomi på et indeks baseret på forældres uddannelse og arbejde samt antal bøger i hjemmet)
- Testniveau (på niveau A eller B/under niveau B på ICCS-skala for kundskaber og færdigheder)

Opdelt efter drenge og piger viser resultaterne en generel europæisk tendens til, at piger er mindre kritiske over for EU end drenge. I næsten alle lande er forskellen statistisk signifikant, men samtidig typisk relativt beskedent. De største forskelle overhovedet er kun på 2,0 skalapoint i Slovenien og Slovakiet, og ingen forskelle er meget markante. Den gennemsnitlige forskel er kun på 1,2 skalapoint. Samlet set er kønsforskellen på tværs af Europa ikke desto mindre entydig med piger som mindre kritiske end drenge. Med andre ord er piger både de mindst positive i forhold til EU (se foregående afsnit) og de mindst kritiske.

Danmark, Norge og Sverige udviser forskelle på henholdsvis 1,2 og 1,3 og 1,8 skalapoint, hvor Danmark og Norge ligger meget tæt på det europæiske gennemsnit, mens Sverige skiller sig lidt ud. Generelt er de skandinaviske forskelle større på skalaniveauet, hvor især de norske unge af begge køn er langt mere kritiske end de danske, mens kønsforskellen har cirka samme niveau og retning.

Med hensyn til grupper af forskellig socioøkonomisk baggrund, over/under det nationale gennemsnit på et indeks for socioøkonomi, er den overordnede tendens, at unge fra en socioøkonomisk baggrund over det nationale gennemsnit er mindre kritiske i deres syn på EU end eleverne fra en socioøkonomisk baggrund under det nationale gennemsnit. Det er kun i Cypern, at det modsatte resultat er statistisk signifikant. I Skandinavien ses den største forskel efter socioøkonomi i Sverige, nemlig 2,9 skalapoint, der samtidig er den største forskel i hele Europa. De tilsvarende forskelle i Danmark og Norge er på 1,6 skalapoint og 1,3 skalapoint. Alle tre forskelle er på niveau med eller lidt større end det europæiske gennemsnit. Generelt

Tabel 3.6a
 Skala for kritiske opfattelser af
 EU efter køn

	Drenge		Piger	Forskel
Bulgarien	52	52	0,2	
Schleswig-Holstein ^{1,5}	49	49	-0,1	
Letland ²	49	49	-0,3	
Cypern	53	52	-0,5	
Kroatien ²	50	49	-0,8	
Frankrig	52	52	-0,8	
Nordrhein-Westfalen ⁵	49	48	-0,9	
Rumænien	50	49	-1,2	
Danmark¹	46	45	-1,2	
Norge ^{2,4}	52	50	-1,3	
Malta	52	50	-1,3	
Litauen	51	49	-1,4	
Spanien	52	51	-1,4	
Holland ³	50	48	-1,5	
Italien	50	49	-1,6	
Sverige ²	50	48	-1,8	
Estland	49	47	-1,8	
Polen	49	47	-1,9	
Slovenien	51	50	-2,0	
Slovakiet	49	47	-2,0	
Gennemsnit	50	49	-1,2	

 Tabel 3.6b
 Skala for kritiske opfattelser af
 EU efter socioøkonomi

	Under socioøkonomisk gennemsnit		På eller over socioøkonomisk gennemsnit	
Cypern	52	53	1,1	
Bulgarien	52	52	0,2	
Slovenien	51	50	-0,7	
Italien	50	49	-0,7	
Letland ²	50	49	-0,8	
Frankrig	52	51	-0,9	
Spanien	52	51	-1,3	
Schleswig-Holstein ^{1,5}	50	48	-1,3	
Norge ^{2,4}	52	50	-1,3	
Kroatien ²	50	49	-1,4	
Malta	52	50	-1,5	
Litauen	51	49	-1,6	
Rumænien	50	49	-1,6	
Estland	49	48	-1,6	
Danmark¹	47	45	-1,6	
Polen	48	47	-1,6	
Nordrhein-Westfalen ⁵	50	48	-1,7	
Holland ³	50	48	-1,9	
Slovakiet	50	47	-2,3	
Sverige ²	51	48	-2,9	
Gennemsnit	50	49	-1,3	

 Tabel 3.6c
 Skala for kritiske opfattelser af
 EU efter testniveau

	Under niveau B		Niveau A eller B	Forskel
Bulgarien	52	53	1,1	
Cypern	52	53	0,3	
Letland ²	50	49	-1,2	
Frankrig	54	51	-2,7	
Spanien	53	50	-2,7	
Holland ³	51	48	-2,9	
Polen	50	47	-2,9	
Slovakiet	50	47	-3,0	
Schleswig-Holstein ^{1,5}	51	48	-3,0	
Kroatien ²	52	49	-3,0	
Nordrhein-Westfalen ⁵	51	48	-3,1	
Italien	52	48	-3,4	
Litauen	52	49	-3,5	
Malta	53	50	-3,5	
Estland	51	47	-3,5	
Slovenien	53	49	-3,5	
Norge ^{2,4}	54	50	-3,7	
Rumænien	52	48	-4,2	
Sverige ²	53	48	-4,8	
Danmark¹	50	45	-5,0	
Gennemsnit	52	49	-2,9	

Hver tabel viser forskellen på de to anførte gruppers resultater, der er sorteret i faldende orden (midterste kolonne minus første kolonne).
 Forskelle med fed er statistisk signifikante ($p < 0,05$).

- 1 Lever ikke op til IEA's krav om deltagelsesprocent efter brug af reserveskoler
 2 Deltager med en dækningsgrad på 90-95 % af populationen
 3 Lever næsten op til IEA's deltagelseskrav efter brug af reserveskoler
 4 Deltager med 9. klasse, der aldersmæssigt svarer til 8. klasse i Danmark
 5 Tysk delstat, der her er medregnet som selvstændig deltager

er der dog tale om ret små forskelle efter socioøkonomi, der således ikke fremstår som en særlig væsentlig faktor i forhold til kritisk syn på EU.

Ser man på sammenhængen imellem kritiske opfattelser af EU og elevernes kundskaber og færdigheder, er det dominerende billede, at gruppen af de dygtigste i markant mindre grad er enige i de forelagte kritiske udsagn om EU. Dette er ikke mindst meget tydeligt i Danmark, Norge og Sverige, hvor forskellene er henholdsvis 5,0 og 4,8 og 3,7 skalapoint med elevgruppen under testniveau B med de højeste gennemsnit. Det er ganske betydelige forskelle, når man tager i betragtning, at elevernes kritiske opfattelser af EU ikke i nær samme grad varierer efter køn og socioøkonomi.

Mens niveauet for kundskaber og færdigheder ikke udviser nogen statistisk signifikant sammenhæng med positive holdninger til EU i Danmark, er der omvendt en meget klar sammenhæng imellem testniveau og graden af kritiske opfattelser. Gennemsnitligt er elevgruppen med det højere gennemsnit af kundskaber og færdigheder altså *ikke mere positive* i opfattelsen af EU, men markant *mindre kritiske* i forhold til EU.

Det kan (muligvis) forklares med, at de to skalaer ikke direkte er hinandens modsætninger, fordi skalaen for positive opfattelser vedrører nogle relativt konkrete og potentielt positive fordele, mens skalaen for kritiske opfattelser vedrører uhensigtsmæssige processer og tendentielt udemokratiske beslutningsgange i EU. De danske elevers sammenhænge her antyder således, at elever med det højere niveau for kundskaber og færdigheder er mere tilbøjelige til at afvise den type af kritiske udsagn om processer i EU, men uden at være mere positive/negative i forhold til den faktiske politiks betydning for fremtiden. Omvendt kan man sige, at eleverne med det lavere gennemsnit af kundskaber og færdigheder ikke er mere positive/negative i forhold til den førte politik, men mere kritiske i forhold til processerne.

Som en generel betragtning kan man også her notere sig, at køn og socioøkonomi udviser nogle relativt systematiske sammenhænge på tværs af Europa, men af ganske begrænset størrelse. Til gengæld viser et højere kundskabs- og færdighedsniveau en markant grad af sammenhæng med mindre kritiske opfattelser af EU's politiske beslutningsprocesser.

Sammenfatning

De danske unges syn på og holdninger til Europa og EU er sammensatte og peger i forskellige retninger. De har positive forventninger til fremtiden i Europa, ligesom de i høj grad identificerer sig med Europa og EU ud fra mere *abstrakte* perspektiver. Omvendt er de forbeholdne over for aftaler og samarbejder mellem de europæiske lande, som har en forpligtende og mere *konkret* karakter. I det europæiske komparative perspektiv er denne forskel mellem de unges abstrakte og konkrete perspektiver på Europa og EU mest påfaldende hos danske unge. Særligt de danske unges markant stigende europæiske identitet i kombination med en bemærkelsesværdig lav tilslutning til europæisk samarbejde demonstrerer deres sammensatte holdninger. I figur 1 samles en række resultater, som illustrerer disse to hovedaspekter af de unges syn på Europa.

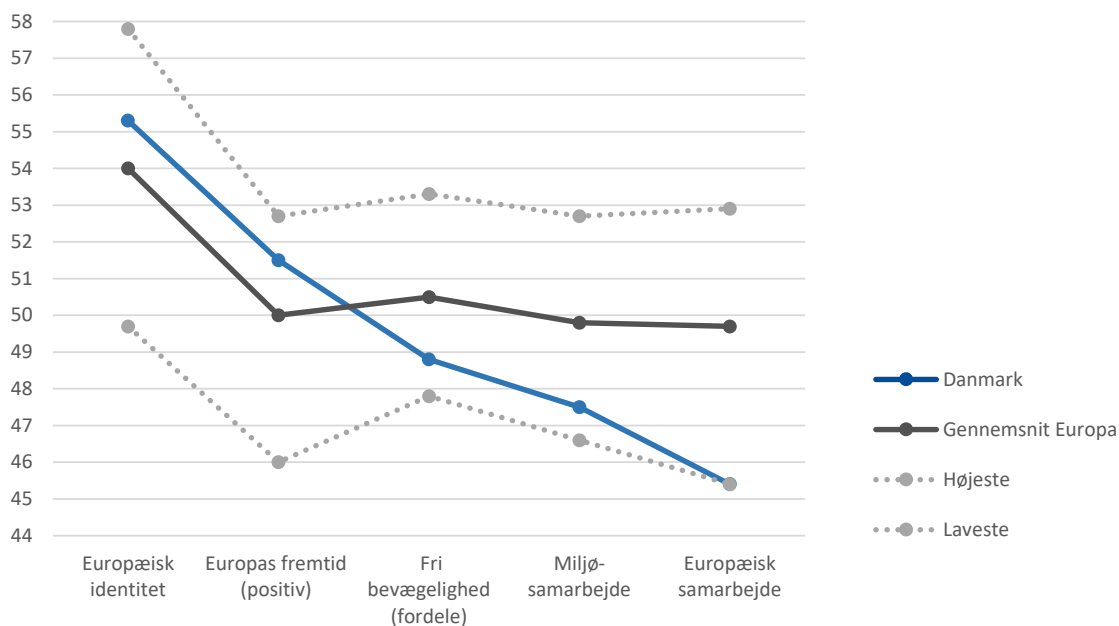
Først og fremmest kan man bemærke, at de danske unge føler sig som europæere i en højere grad end gennemsnittet af unge fra de andre deltagende lande. Det interessante ved dette resultat er ikke kun deres positive identifikation med en europæisk identitet, men i særlig grad, at de over tid fra 2009 til 2022 får en markant stærkere europæisk identitet. Kun i Sverige er de unges europæiske identitet steget mere end i Danmark. Den abstrakte oplevelse af at være en del af Europa viser sig også ved deres positive opfattelse af Europas fremtid. De danske unge befinder sig i den lille gruppe af fire lande, der i højest grad mener, at det er sandsynligt, at Europa går en positiv fremtid i møde. Disse fire lande inkluderer ligeledes Sverige.

Billedet af de danske unges positive syn ændrer sig væsentligt, når de skal tilkendegive deres holdninger til konkrete aftaler og samarbejder mellem de europæiske lande. Ganske vist er de danske unge blevet en anelse mere positivt stemt over for arbejdskraftens fri bevægelighed over tid, men sammenlignet med unge fra de fleste andre lande er de danske unge i gennemsnit langt mere skeptiske over for arbejdskraftens fri bevægelighed og for eksempel det, at borgere frit kan arbejde i de forskellige lande i Europa. Kun i Bulgarien og Letland findes en mere skeptisk holdning til disse spørgsmål.

Heller ikke i forhold miljø og klima kan der i det komparative perspektiv spores en stærk vilje blandt de danske unge til et mere konkret samarbejde. De danske unge ligger væsentligt under det europæiske gennemsnit på spørgsmål vedrørende samarbejde inden for det område. De danske unges skeptiske indstilling over for europæisk samarbejde topper, når de skal tilkendegive, hvorvidt de ønsker at indføre fælles regler for uddannelse, militær, immigration, økonomisk lighed med videre. På skalaen for europæisk samarbejde placerer de danske unge sig markant under det europæiske gennemsnit og opnår ICCS-undersøgelsens laveste resultat på dette område.

I figur 1 (og i de følgende tre figurer) angives gennemsnitsresultater på de forskellige skalaer med punkter. Skalaerne er placeret fra venstre mod højre, så de følger de danske resultater fra de relativt høje til de relativt lave. Stregerne mellem punkter er tilføjet for at fremhæve mønstret i resultater

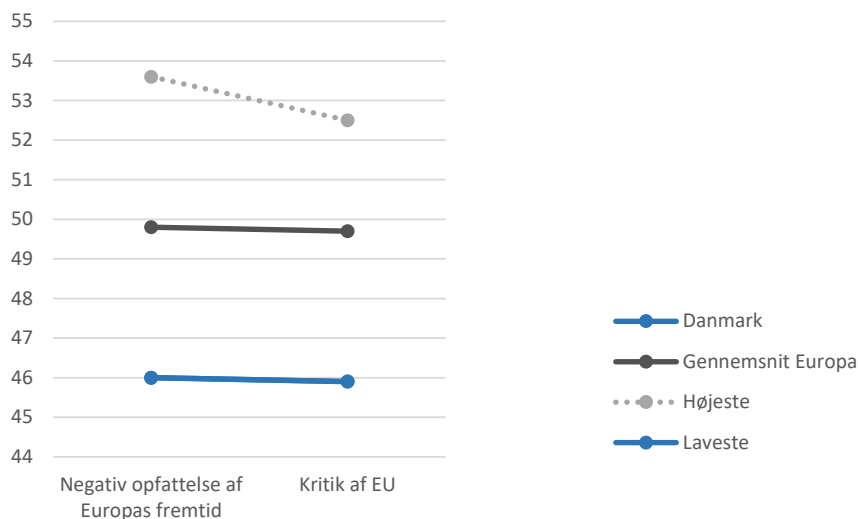
Figur 1. Danske resultater på fem udvalgte skalaer for Europa i europæisk kontekst

på tværs af skalaerne. Antal point på de forskellige skalaer kan ikke sammenlignes direkte i absolut forstand.

Imidlertid kan man også se på de danske unges resultater i et lidt andet perspektiv. ICCS 2022 undersøger således ikke kun de unges positive opfattelser, men også deres negative forventninger til Europas fremtid og deres kritiske indstillinger til EU. Resultaterne (se figur 2) understøtter tendenserne ovenfor. De danske unge er dem, som i mindst grad har negative forventninger til abstrakte forhold om Europas fremtid. Samme bemærkelsesværdige resultat finder man, når de unges kritiske opfattelse af EU som politisk institution undersøges. Også her viser sammenligningen af landenes gennemsnit, at unge i Danmark har den mindst kritiske indstilling. I figur 2 er der derfor sammenfald imellem de danske resultater og resultater for lavest placerede land.

Figur 2. Danske resultater på to skalaer for kritisk syn på Europa/EU i europæisk kontekst

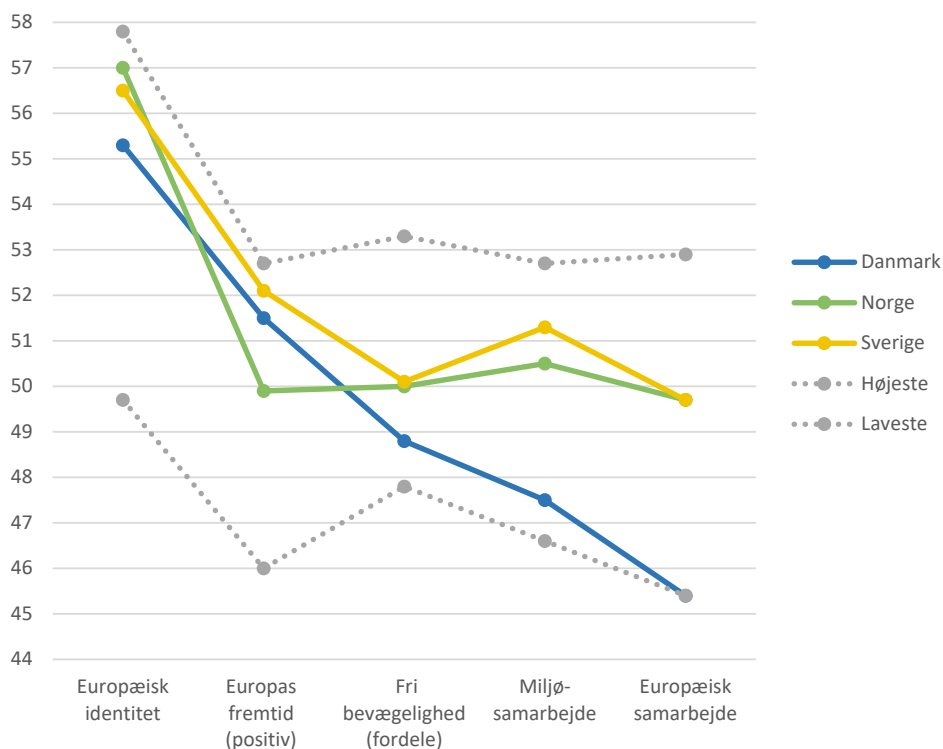
Opsummerende kan det konkluderes, at de danske unge har flersidede og sammensatte indstillinger til Europa og EU, som på flere niveauer adskiller sig fra tendenserne i andre lande. Dette giver anledning til, at resultaterne kan fortolkes og udlægges på flere måder. Til trods for at stadig flere unge på tværs af hele Europa og særligt i Danmark og Sverige får en klarere europæisk identitet, er det europæiske fællesskab således stadig en kompleks størrelse. Dette viser sig blandt andet ved en i næsten alle lande faldende forventning blandt de unge til at stemme til europaparlamentsvalg og dermed en faldende opbakning til EU's parlamentariske system. I Danmark var der fra 2009 til 2016 en markant stigende interesse for at stemme, men fra 2016 til 2022 er denne udvikling vendt til en faldende tendens.

Unge i Skandinavien

Sammenlignes de danske, norske og svenske unges opfattelser af Europa og EU, finder man både en række fælles tendenser og nogle interessante forskelle. Det er hovedsageligt de danske unge, som afviger fra gennemsnittene i Norge og Sverige, der generelt kendetegnes ved at have relativt ensartede resultater, der som oftest også ligger tættere på det europæiske gennemsnit, end de danske gør. Således finder man ikke i Sverige og Norge samme grad af uoverensstemmelse som i Danmark mellem indstillinger til Europa og EU, der er henholdsvis abstrakte og konkrete, som ovenfor beskrevet. Disse resultatet fremgår af figur 3, hvor skalaerne er placeret fra de højeste til de laveste danske resultater.

Generelt er der en meget høj grad af europæisk identitet i Skandinavien. Særligt i Norge og Sverige er identiteten stor i det komparative perspektiv. Også i Danmark er gennemsnittet for europæisk identitet over det europæiske, men ikke helt på samme høje niveau som i Norge og Sverige. De unge i alle tre skandinaviske lande har dog det fælles træk, at de over tid identificerer sig mere og mere som europæere, hvilket også er den generelle tendens blandt unge på tværs af Europa. I Sverige og Danmark er den stigende følelse af identitet over tid særlig stor. Også svenske og danske unges forventninger til Europas fremtid er altovervejende positive. Både Danmark og Sverige placerer sig i den gruppe af lande, som har de mest positive forventninger til fremtiden i Europa. Den forventning er mindre i Norge, som ligger omkring det europæiske gennemsnit.

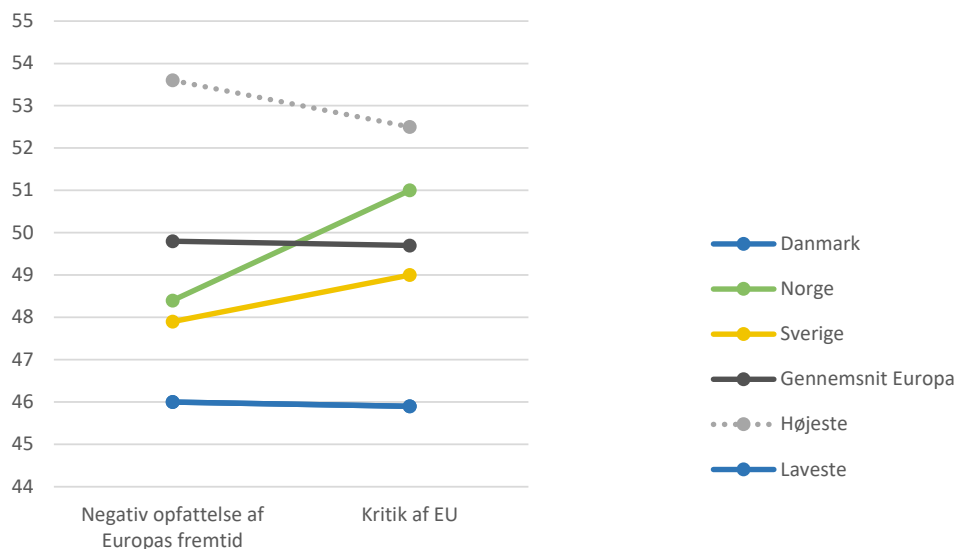
Figur 3. De skandinaviske landes resultater på fem udvalgte skalaer for Europa

De unge fra de tre skandinaviske lande divergerer, når emnerne berører mere forpligtende og konkrete regler og samarbejder i Europa. Når spørgsmål om fordelene ved arbejdskraftens fri bevægelighed skal vurderes, er de danske unge mere skeptiske end de svenske og norske. Generelt er spredningen mellem de europæiske lande på denne skala dog ikke stor. Ikke desto mindre placerer de norske og svenske unge sig i en stor midtergruppe af lande tæt på det europæiske gennemsnit, mens de danske placerer sig et stykke under denne gruppe med en mere skeptisk indstilling. For de skandinaviske unge gælder det, at de over tid bliver mere opsatte på arbejdskraftens fri bevægelighed.

Der er betydelige forskelle mellem Norge, Sverige og Danmark, når de unge skal tilkendegive, i hvilken grad de mener, at man i Europa skal samarbejde om at løse problemer i relation til miljø og klima. Både i Norge og særligt i Sverige er de unge mere velvillige til at indgå i disse samarbejder

Figur 4. De skandinaviske landes resultater på to skalaer for kritisk syn på Europa/EU

end gennemsnittet af europæiske unge. I Danmark derimod er de unge langt mindre tilbøjelige til at være enige i udsagn om samarbejde om miljø og klima. Den største forskel i Skandinavien findes i forhold til det europæiske samarbejde mere generelt. De norske og svenske unge forholder sig præcis som den generelle tendens i Europa, mens de danske i bemærkelsesværdig lille grad, og i mindst grad af alle, er enige i, at der bør samarbejdes på en række konkrete områder inden for Europas grænser.

En anden af de mere iøjnefaldende skandinaviske forskelle, som blandt meget andet er med til at danne grundlag for de unges forståelse af og syn på Europa og EU, er den undervisning, som de har fået i skolen til og med 8. klasse, hvor undersøgelsen bliver gennemført. Både i Sverige og særligt i Norge oplever de unge at have fået mere undervisning om europæiske forhold end de unge i Danmark.

Ser man på de skandinaviske unges negative forventninger til Europas fremtid og kritiske indstillinger til EU, viser resultaterne (se figur 4), at de danske unge også i den kontekst har meget lidt skepsis og færre kritiske

indstillinger. Generelt har de skandinaviske unge færre negative forventninger til fremtiden end gennemsnittet af europæiske unge. Forskellen mellem Norge og Sverige er lille og under det europæiske gennemsnit, mens de danske unge er de mindst skeptiske unge overhovedet. Denne forskel mellem de tre lande er desto mere markant i forhold til deres kritiske opfattelser af EU. Både i Sverige og særligt Norge er der en markant mere kritisk indstilling end i Danmark. Igen udviser de danske unge den mindst kritiske indstilling overhovedet. I figuren er der derfor (i lighed med figur 2) sammenfald imellem de danske resultater og resultater for lavest placerede land.

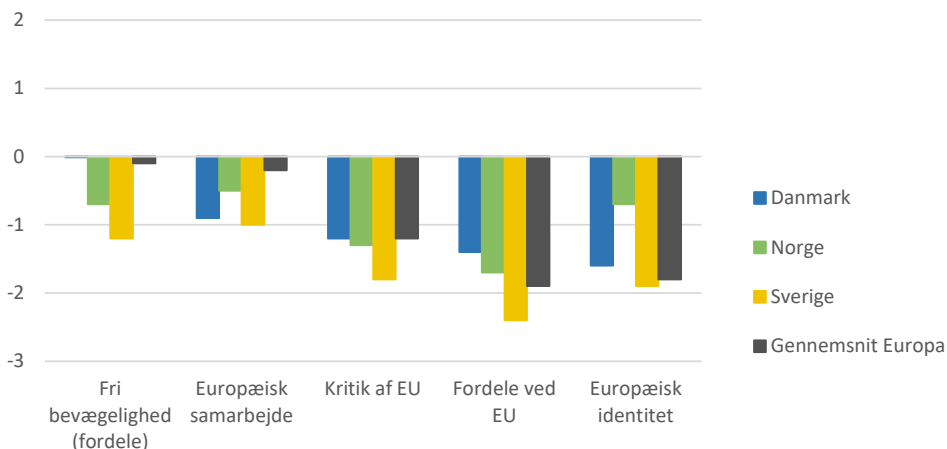
Forskelle mellem piger og drenge

Generelt er forskellene mellem piger og drenge meget små i forhold til deres syn på og holdninger til Europa og EU. Det gælder også for de danske unge, hvor kønsforskellen er på niveau med eller mindre end det europæiske gennemsnit. Interessant er det dog, at den generelle tendens peger på, at det er drenge, som i størst grad identificerer sig med Europa og EU, mens pigerne ofte er en anelse mere forbeholdne. Dette er således også tendensen i Danmark. Enkelte lande afviger fra dette mønster.

I et skandinavisk perspektiv er der ofte en større forskel mellem kønnene i Sverige end i Danmark og særligt i Norge, hvor forskellen er mindst. Ofte er kønsforskellene tilmed større i Sverige end de gennemsnitlige europæiske forskelle. Forskellene er ofte så små i Danmark, at de næppe har betydning i praksis.

I Danmark følger de unge nogenlunde samme tendens som i Europa med hensyn til de to køns holdninger til de forskellige emner. Figur 5 viser, at der i praksis ingen forskel er mellem danske piger og drenge opfattelser af arbejdskraftens fri bevægelighed og deres holdninger til det europæiske samarbejde. Et tvetydigt resultat er, at drenge er lidt mere kritiske end pigerne over for EU, men samtidig ser en lidt større fordel ved EU. Drengene identificerer sig desuden i lidt højere grad som europæiske end pigerne, idet denne forskel mellem kønnene er på niveau med det europæiske niveau.

Figur 5. Forskelle på elevgruppers skalagennemsnit efter køn (pigers forskelle til drenge i skalapoint)

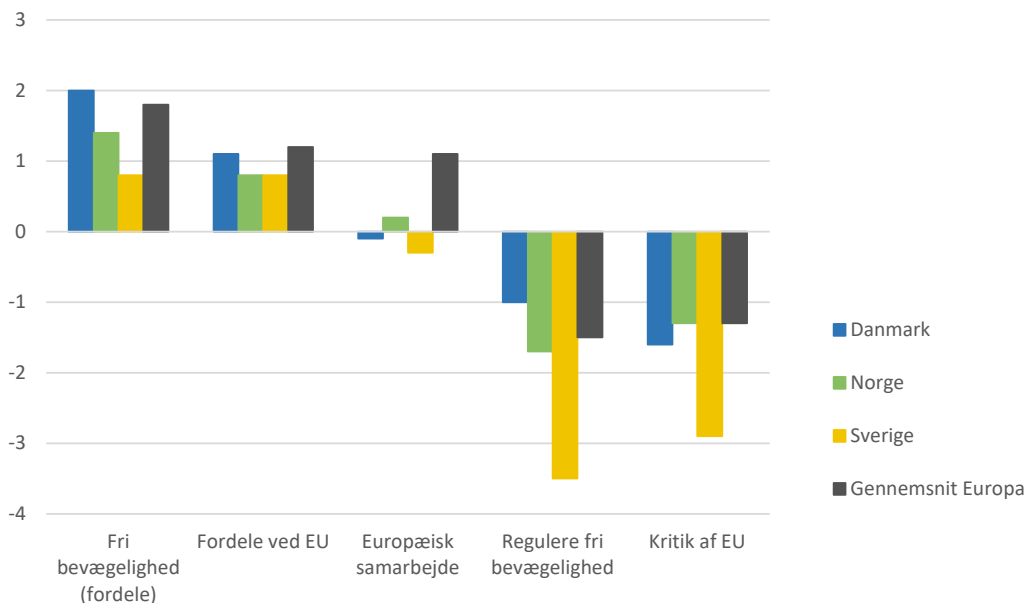
De gennemsnitlige kønsforskelle dækker over, at piger oftere end drenge benytter sig af de midterste og altså mindst entydige af de graduerede svarmuligheder, som de præsenteres for i undersøgelsen. I drengenes svarmønstre ses omvendt en lidt større spredning mellem deres tilkendegivelser, hvor man altså finder større andele drenge end piger, der har benyttet enten den ene eller den anden yderkategori.

Figur 5 viser kønsforskellen på fem skalaer ved at vise den som forskellen i antal skalapoint, når pigers gennemsnit sammenlignes med drenges gennemsnit. Skalaerne er placeret efter stigende forskel i Danmark. At alle forskellene fremstår i negative tal, betyder kun, at pigernes gennemsnit er lavere end drengenes. Det er på ingen måde udtryk for en vurdering af, om høje eller lave resultater er at foretrække.

Socioøkonomiske forskelle

Unge i Europa fra forskellig socioøkonomisk baggrund har generelt relativt ens indstillinger til Europa og EU. Sådan er det også for gennemsnittet af danske unge. Om de unge er fra en baggrund over eller under det socioøkonomiske gennemsnit i Danmark, har således generelt lille betydning. I enkelte lande, og i Skandinavien særligt i Sverige, er der dog resultater, som peger på, at socioøkonomi godt kan danne et afgørende grundlag for de unges indstillinger til Europa og EU. Det er dog snarere undtagelsen end reglen.

Figur 6. Forskelle på elevgrubbers skalagennemsnit efter socioøkonomisk baggrund (den højere gruppes forskelle til den lavere gruppe i skalapoint)

Den overordnede tendens indikerer, at en stærkere socioøkonomisk baggrund kan ses i sammenhæng med mere positiv holdning til for eksempel arbejdskraftens fri bevægelighed og vurderingen af EU, mens unge fra svagere socioøkonomiske baggrunde synes at være mere kritisk indstillede over for særligt EU som politisk institution. Dette er dog ikke entydigt, så de gennemsnitlige forskelle er generelt små.

Interessant er det, at hverken køn eller socioøkonomisk baggrund kan beskrive afgørende forskelle i populationen af unge i Danmark eller i mange andre lande i Europa.

Figur 6 viser forskellene i antal skalapoint for gruppen af elever, der kommer fra en stærkere socioøkonomisk baggrund, når de sammenlignes med elever fra en svagere socioøkonomisk baggrund. Socioøkonomisk baggrund er her defineret ved at inddrage oplysninger om elevernes forældres arbejde og uddannelse samt oplysninger om antal bøger i hjemmet på et indeks, hvor eleverne deles op i to grupper som over/under gennemsnittet på det indeks. Skalaerne er placeret fra største positive forskelle i antal skalapoint til største negative forskelle i skalapoint i Danmark.

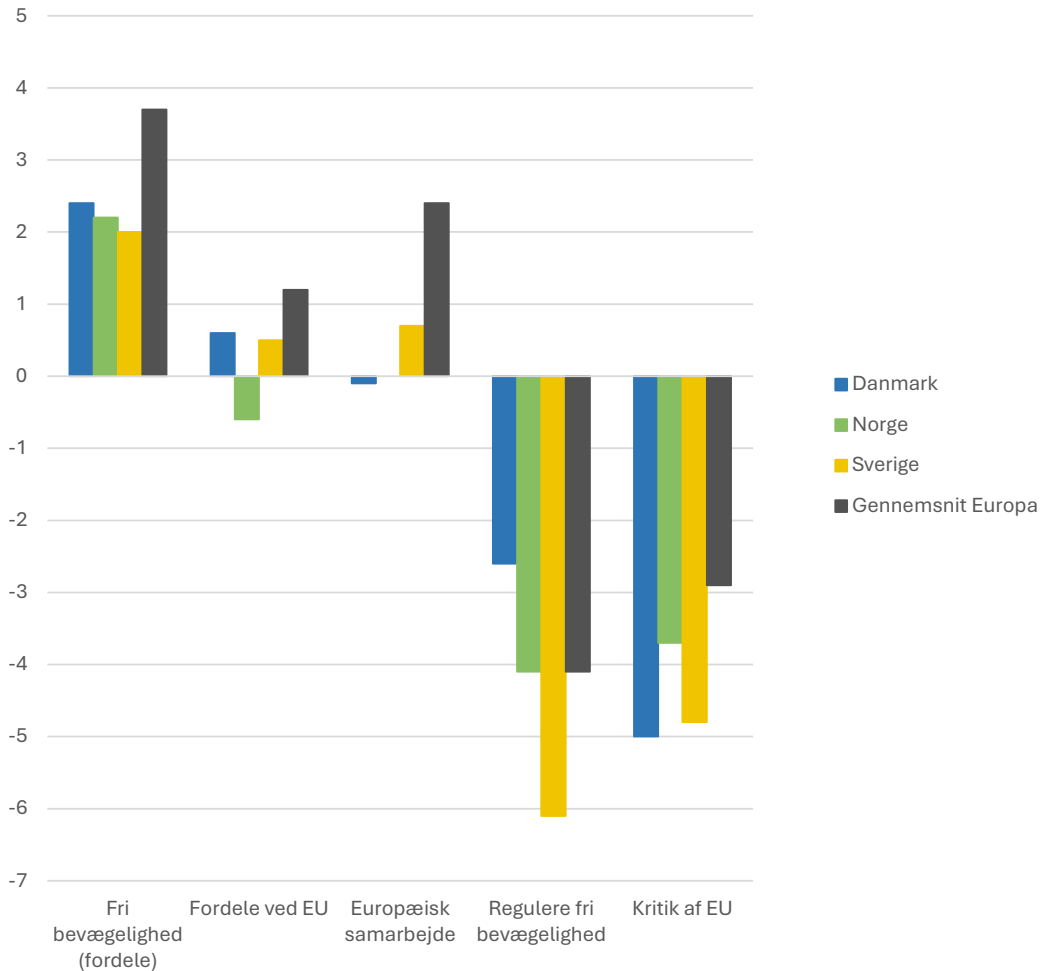
Forskelle mellem de unges samfundsfaglige kundskaber og færdigheder

De foregående afsnits resultater peger generelt på, at køn og socioøkonomisk baggrund har en forholdsvis lille sammenhæng med de unges holdninger til og syn på Europa og EU. Inddeler man i stedet eleverne i grupper efter deres niveau på en test af samfundsfaglige kundskaber og færdigheder (over/under gennemsnittet på en test i ICCS 2022), fremkommer der imidlertid tydelige forskelle på de to gruppers holdninger. Den generelle tendens, ikke bare i Danmark, men på tværs af europæiske lande, er således, at niveauet for viden om sociale, politiske og demokratiske emner udviser en tydelig sammenhæng med de unges indstillinger til Europa og EU. Overordnet set er der på tværs af Europa en tilbøjelighed til, at gruppen af de mest vidende unge er mere positiv over for Europa og EU. Det er dog samtidig bemærkelsesværdigt, at den sammenhæng langt fra er entydig. Der er for eksempel nogle ret betydelige variationer inden for de forskellige emner og skalaer. Desuden indikerer nogle af resultaterne også, at elevgruppen med mindre viden om samfundsmæssige forhold typisk er mere kritisk indstillet. Det kan dog igen variere en del, når man ser på enkeltlande.

I denne sammenhæng skelnes der mellem elevgruppen på de høje testniveauer, A og B, og elevgruppen med testniveauer under niveau B. Elever på niveau A og B kendetegnes generelt ved en bredere og dybere forståelse af politiske og sociale forhold samt ved en evne til vurdering af og refleksion over sammenhænge. Eleverne på de lavere testniveauer kendetegnes generelt ved en mere grundlæggende viden om samfund og politik, der i mindre grad udviser en forståelse af mere komplekse forhold. Resultaterne fra ICCS 2022's kognitive test af unges samfundsfaglige kundskaber og færdigheder indgår ikke i nærværende bog. For yderligere information om testen og testresultaterne for de forskellige lande henvises til Bruun og Lieberkind: *Politisk og demokratisk dannelse i en krisetid* (Aarhus Universitetsforlag, 2024).

Blandt de danske elever er der eksempler på både forskelle og ligheder mellem de to grupper med resultater på henholdsvis A/B-niveau og under B-niveau. Gruppen med de højeste testgennemsnit går mere ind for fri bevægelighed end gruppen, som klarer sig mindre godt i testen. Derimod er der kun små forskelle, hvis nogen overhovedet, på de to grupper, når de tilkendegiver deres holdninger til fordele ved EU eller deres syn på euro-

Figur 7. Forskelle på elevgruppers skalagennemsnit efter kundskaber og færdigheder (den dygtigere gruppes forskelle til den mindre dygtige gruppe i skalapoint)

pæisk samarbejde. Det samme mønster viser sig i Norge og Sverige. Resultaterne viser desuden, at gruppen, som klarer sig dårligere i testen, har en mere restriktiv tilgang til ønsket om at regulere arbejdskraftens fri bevægelighed. Særligt i Sverige er denne tendens markant, hvor gruppen af de mindre vidende opnår 6,1 skalapoint mere end de mest vidende. Til sammenligning er den tilsvarende forskel i Danmark på 2,6 skalapoint.

I Danmark, Norge og Sverige er der en fælles og markant større grad af sammenhæng med samfundsfaglige kundskaber og færdigheder, når det gælder graden af kritisk syn på EU som politisk institution. De dygtigste elever skiller sig især i Danmark og Sverige ud ved at være markant mindre kritiske. I Danmark udgør denne forskel hele 5 skalapoint. De unge, som klarer sig mindre godt i testen, er således markant mere kritiske over for EU end dem, som opnår et højere testniveau.

Figur 7 viser på fem forskellige skalaer, hvordan skalagennemsnittet for den elevgruppe, der opnår det højeste testgennemsnit (niveau A eller B på testen) i antal skalapoint, adskiller sig fra resultaterne for den elevgruppe, der opnår et lavere testgennemsnit (under niveau B på testen). Skalaerne er placeret fra største positive forskelle i antal skalapoint til største negative forskelle i skalapoint i Danmark. Fraværet af norsk søjle i forbindelse med skalaen for europæisk samarbejde skyldes, at der ingen forskel er.

Tabel- og figurfortegnelse

Tabel 1.1	Skala for europæisk identitet	18
1.2	Skala for europæisk identitet i ICCS 2022, ICCS 2016 og ICCS 2009	19
1.3a	Skala for europæisk identitet efter køn	22
1.3b	Skala for europæisk identitet efter herkomst	22
1.3c	Skala for europæisk identitet efter tillid til nationale institutioner	22
1.4	Procenttabel for sammenligning af EU-identitet og europæisk identitet	24
1.5	Skala for elevernes opfattelse af omfanget af undervisning om Europa og EU	27
1.6	Procenttabel for elevernes opfattelse af omfanget af undervisning om Europa i ICCS 2022 og ICCS 2016	29
2.1	Skala for europæisk samarbejde	31
2.2a	Skala for europæisk samarbejde efter køn	34
2.2b	Skala for europæisk samarbejde efter socioøkonomi	34
2.2c	Skala for europæisk samarbejde efter testresultat	34
2.3	Skala for europæisk samarbejde om miljø og klima	36
2.4	Skala for fordele ved arbejdskraftens fri bevægelighed	38
2.5	Skala for fordele ved arbejdskraftens fri bevægelighed i ICCS 2022 og ICCS 2016	40
2.6a	Skala for fordele ved arbejdskraftens fri bevægelighed i Europa efter køn	42
2.6b	Skala for fordele ved arbejdskraftens fri bevægelighed i Europa efter socioøkonomi	42
2.6c	Skala for fordele ved arbejdskraftens fri bevægelighed i Europa efter testniveau	42
2.7	Skala for regulering af arbejdskraftens fri bevægelighed	45
2.8a	Skala for regulering af arbejdskraftens fri bevægelighed efter køn	48
2.8b	Skala for regulering af arbejdskraftens fri bevægelighed efter socioøkonomi	48
2.8c	Skala for regulering af arbejdskraftens fri bevægelighed efter testniveau	48
2.9	Skala for positive opfattelser af Europas fremtid	50
2.10	Skala for negative opfattelser af Europas fremtid	53
3.1	Procenttabel for forventet valgdeltagelse som voksen	57
3.2	Procenttabel for tillid til EU-institutioner	59
3.3	Skala for opfattelser af fordele ved EU	62
3.4a	Skala for opfattelser af fordele ved EU efter køn	64
3.4b	Skala for opfattelser af fordele ved EU efter socioøkonomi	64
3.4c	Skala for opfattelser af fordele ved EU efter testniveau	64
3.5	Skala for kritiske opfattelser af EU	67
3.6a	Skala for kritiske opfattelser af EU efter køn	69
3.6b	Skala for kritiske opfattelser af EU efter socioøkonomi	69
3.6c	Skala for kritiske opfattelser af EU efter testniveau	69

Figur	1	Danske resultater på fem udvalgte skalaer for Europa i europæisk kontekst	72
	2	Danske resultater på to skalaer for kritisk syn på Europa/EU i europæisk kontekst	73
	3	De skandinaviske landes resultater på fem udvalgte skalaer for Europa	75
	4	De skandinaviske landes resultater på to skalaer for kritisk syn på Europa/EU	76
	5	Forskelle på elevgruppers skalagennemsnit efter køn (pigers forskelle til drenge i skalapoint)	78
	6	Forskelle på elevgruppers skalagennemsnit efter socioøkonomisk baggrund (den højere gruppes forskelle til den lavere gruppe i skalapoint)	79
	7	Forskelle på elevgruppers skalagennemsnit efter kundskaber og færdigheder (den dygtigere gruppes forskelle til den mindre dygtige gruppe i skalapoint)	81